9 ЯНВ 1991

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

МИЛОДИЙ 1991 ЙИЛ 5 ЯНВАРЬ ШАНБА
№ 4.
ҲИЖРИЙ 1441 ЙИЛ ЖАДИЙ. 16-САНА

ЎЗБЕКИСТОН ЖУМҲУРИЯТИ ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган

НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН, СОТУВДА 10 ТИЙИН

ТЎҚҚИЗ МИЛЛИОН ҚАШШОҚ

УЛАРНИ НОЧОРЛИКДАН ҚАНДАЙ ҚУТҚАРИШ МУМКИН? УЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИ ҚУМИТАЛАРИ ВА КОТИБОТИ БУЛИМЛАРИ ХОДИМЛАРИНИНГ КЕЧА УТКАЗИЛГАН СЕМИНАРИДА АНА ШУ САВОЛГА ЖАВОБ ҚИДИРИЛДИ

Узбекистон ССРнинг «Истеъмол моллари ва хизмат нархларининг ўзгаришини ҳисобга олган ҳолда аҳоли пул даромадларини индекслаш тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР қонуни лойиҳасини тушунтириш ташаббуси Иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўз-ўзини бошқариш қўмитасига тегишли эди. Йиғилишни мазкур қўмита раисининг ўринбосари Э. Н. Хўжаев очди.

Ҳозирги пайтда жумҳуриятда 3,2 миллион кишининг жон бошига тўғри келадиган даромади 50 сўмдан, 8,7 миллион одамники 75 сўмдан камроқни ташкил этади. Ҳукуматнинг асосий вазифаси бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнида ана шу тоифадаги аҳолининг тузукроқ турмуш кечиришини таъминлашдан иборат. Ишчилар, колхозчилар, хизматчиларнинг кўп болали, бироқ етарли таъминланмаган қисми алоҳида эътиборни жалб қилади. Улар сафига боқувчисиз қолган хонадонлар, нафақадорлар, ногиронлар, кундузи ўқийдиган талабалар, ишсизлар, паст малакали ва оз маош оладиганлар, ҳарбий хизматчиларнинг оилалари ҳам қўшиладилар.

Бозорнинг дастлабки ҳамласидан уларни ҳозир тайёрланаётган, юқорида номи келтирилган қонун ҳимоя этиши мумкин. Шу сабабли уни ниҳоятда муҳим, ғоят жиддий, беҳад масъулиятли ҳужжат дейиш жоиз. Уни тайёрлаш жараёнида ишчи гуруҳи СССР Олий Кенгашида, Қозоғистон ССР ва Болтиқбўйи жумҳуриятларида қўлдан чиқарилган худди шу қонун лойиҳаларини ўрганди. Бироқ миллий ва ижтимоий-иқтисодий шарт-шароитлар, Ўзбекистон эгаллаб турган иқтисодий ўриннинг кўнгилдагидек эмаслиги ўзимизбоп лойиҳани ишлаб чиқишни тақозо қилди. Ҳозиргача бизда бу масала билан ҳеч ким шуғулланмаганлиги ҳам ишни мураккаблаштирди.

Хўш, пул даромадларини индекслаш нима дегани-ю ва у нега керак бўлиб қолди. Семинар иштирокчиларининг аксарияти унча англаб етмаган, умуман барча ҳамюртларимизга тушунилиши қийин саволга молия ва банк ходимлари малакасини ошириш Бутуниттифоқ институти Ўрта Осиё филиалининг доценти Б. Қозибеков жавоб қайтарди. Индекс — у ёки бу мол-маҳсулотлар нархининг ўртача ўзгаришидир. Одатда бу қоида озиқ-овқат нархлари ошиб кетиши муносабати билан аҳоли кўрадиган зиён ўрнини қисман қоплаш мақсадида қўлланилади. Бизнинг қашшоқ мамлакатимизда нархлар индекси бир вақтлар асосий кўрсаткичлар таркибидан чиқариб қўйилганди. Эҳтимол, совет кишиларини анчайин жадал пасайиб бораётган турмуш даражаси ваҳимасидан чўчитишни исташмагандир. Халқ устига тобора бостириб келаётган бозор муносабатлари ана шу одилона йўлга қайтиш ва унга риоя этишни зарурат қилиб қўйди. Истеъмолимиз учун зарур егуликлар нархи индексини белгилашгандан сўнг (бу эса жуда оғир ҳисоб-китоб) даромадлар камайишининг кемтигини давлат тўлдиради. Шунда ҳам фақат озиқ-овқат маҳсулотларига қисмангина. Барча даромадлар ўрнини тўлдиришга интилиш эса одатда пулнинг қадрсизланишини кучайтиради.

— Биз истаймизми ё истамаймизми —барибир жумҳурият аҳолиси рўзғор тебратиш учун жон бошига 102 сўм ҳақ олмоғи лозим, — деди Ўзбекистон ССР Нарх давлат қўмитаси бошқармасининг бошлиғи, иқтисод фанлари номзоди К. Одилов. —Бизда эса аҳоли оила аъзосининг жон бошига тушадиган ҳақиқий даромад 87 сўмни (иттифоқ бўйича бу кўрсаткич икки баробар зиёд) ташкил этади. Қолган 15 сўмни қаердан олиш, қайси манбалар ҳисобига унинг ўрнини тўлдириш мумкин? Шубҳасизки корхоналар, ижтимоий жабҳа, давлат муассасалари, давлат бюджети ҳисобидан.

Анжуман иштирокчилари СССР Нарх давлат қўмитаси илмий тадқиқот институти Ўрта Осиё филиали директори профессор Ф. Қаюмовнинг маърузасини қизиқиш билан тингладилар.

— Биз илгари мутлақо амал қилмаган нархлар мажмуасини вужудга келтира бошладик, — деди у. —Ҳозирги мураккаб шароиттача нархлар юқоридан белгиланар, бунда харажатлар ва даромадгина ҳисобга олинарди. У ёки бу тармоқ ўпирилишга тушиб қоладиган бўлса баҳолар чўпчиб кетаверарди. Шу даражага бориб етилдики, қишлоқ хўжалигига сарфланган ҳар сўм 17 тийин зарар келтирадиган бўлди. Мана бу далилларни таққосланг: бир жуфт этик 120 сўм, бир кило гўшт эса 2 сўм туради. Этикка кетган пулни бутун бир оила йил давомида гўшт сотиб олишга сарфлаши мумкин. Яна чорвачилик зарар келтирадиган тармоқлигича қолмоқда, дея нолиймиз. Бунақа ҳол давлатдан қарз олиш, унинг гарданига юк бўлиб тушишга олиб келади.

Мамлакат бўйича гўштнинг харид нархини оширишда шошма-шошарликка йўл қўйилди. Эндиликда тирик вазндаги бир кило гўшт 4 сўм 80 тийин, сўйилган ҳолида эса 10 сўм 80 тийин туради. Демак, бу маҳсулотнинг чакана нархи 2 сўмлигича қолаверса, давлат бюджетидан унинг ҳар килограммига 6 сўм 80 тийин ажратиш зарур. Бунга бирорта бюджет, айниқса илма-тешик бўлган бизнинг бюджет дош беролмайди. Шундай экан, чакана нархларни ошириш ҳаётий зарурат бўлиб турибдики, бусиз улкан ҳаражатларни қоплаш имкони йўқ. Шундай йўл тутилдими, нарх-наво оширилдими, пул даромадлари кемтигини тўлдириш шарт.

Аҳоли манфаатларини кўзлаган ҳолда корхоналар манфаатини ҳам унутмаслигимиз керак. Чунки бозор деганимиз аввало ишлаб чиқарувчилар рақобатидир. Бинобарин, уларнинг ҳимояси ҳақида ҳам ўйламоқ лозим.

— Олий Кенгаш қўмитаси янги қонун лойиҳасини тайёрлаш бўйича катта иш бажарган, лекин уни қиёмига етказмоқ ва шундан сўнг сессия муҳокамасига киритмоқ зарур, — деди Ўзбекистон ССР Вазирлар кабинети иқтисод бўлимининг мудири Б. В. Абдурашидов. — Сизлар пулнинг қадрсизланишига қарши курашнинг бутун оғирлигини корхоналар гарданига ташламоқчи бўлаяпсизлар. Аслида эса худди ана шу корхоналар пуффакдек шиширилган нархлар касрига қолиб ўз ишчи-хизматчиларини ижтимоий ҳимоялаши лозим. Биз аксинча—ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлмаганларни — маданият, маориф, соғлиқни сақлаш жабҳасида ишловчиларни ҳимоя остига олмоғимиз керак.

Анжуманда кўплаб саволлар тушди, уларнинг бир қисми жавобсиз қолди. Бироқ барибир жавоб берилиши шарт.

В. РУДАКОВА.

СУРАТДА: йиғилишдан лавҳалар.

Александр ЗУФАР олган суратлар.

Дастурхон ташвишлари

«ИККИНЧИ НОН» БУТУН БЎЛСАЙДИ...

ЎЗБЕКИСТОН ҲУКУМАТИ ҚАРОРИНИ КИМ, ҚАЧОН БАЖАРАДИ? МАБОДО У ҚОҒОЗДА ҚОЛИБ КЕТСА ЖАВОБГАРНИ ҚАНДАЙ ИЗЛАЙЛИК?

Деярли 150 йилдирки картошка истеъмол маҳсулоти сифатида одамларнинг кундалик эҳтиёжини қондиради. Инсон ўз танасидаги оқсил ва углеводга бўлган талабнинг бир қисмини ана шу неъмат ҳисобига тўлдиради. Картошка уй бекасининг қўлини гул қиладиган таомнинг арқови, усиз хонадонда қозон деярли қайнамайди.

Жумҳурият Вазирлар Кенгашининг 1990 йил 30 январдаги «1990—1995 йилларда Ўзбекистон жумҳуриятида аҳолини картошка билан таъминлашни яхшилаш ва уруғлик картошка етиштиришни кўпайтириш тадбирлари тўғрисида»ги қарори одамларнинг ана шу эҳтиёжлари ҳисобга олинган ҳолда қабул қилинган ҳужжат бўлиб, унда жумҳуриятимизда картошкачиликнинг қолоқлигига атрофлича баҳо берилган ва уни ривожлантириш тадбирлари белгиланган эди. Қарорда маҳаллий нав етиштиришнинг муаммоларини ҳал қилиш йўл-йўриқлари ҳам ўз аксини топганди. Лекин 1990 йилда деярли барча вилоятларда қарорнинг ижроси учун ҳаракат сезилмади. Аввало картошка экиш режаси бажарилмади: 14 минг гектарга экилмай қолди.

Маълумки, деҳқонга эмин-эркинлик текканлиги сабабли хўжаликлар ўзларига биркитилган ерлардан нималар ундириш кераклигини ўзлари белгилайдиган бўлишди. Бироқ бундан халқ хўжалигини режалаштириш йўналишининг бузилишига йўл қўйиш мумкин, деган хулоса келиб чиқмаслиги керак. Чунки давлат плани халқ эҳтиёжидан келиб чиқиб тузиладиган дастур ҳисобланади ва унинг ижросини назорат қилувчи идораларнинг раҳбарлари қатъият кўрсатишга даъват этилганлар. Аммо бу борада жумҳурият Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитетининг деҳқончилик бош бошқармаси ва унинг вилоятлардаги ваколатли мутахассислари етарли журъатга эга эмасликлари оқибатида қолоқликка йўл қўйилди. Бу ўринда мутахассисларнинг, жамоа ҳамда давлат хўжаликлари раҳбарларининг ҳақли эътирозлари ҳам борки, буни эътирофсиз қолдириб бўлмайди: уруғлик етказиб бериш ночорликдан чиқмаётир. 1990 йилда бу иш билан шуғулланадиган хўжаликларда 7.000 тонна картошка жамғарилди, холос. Демак, картошкачиликка ажратиладиган 35 минг гектар майдоннинг атиги 2 минг гектарига етадиган уруғ тайёрланди. Бундан ўзингиз хулоса чиқараверинг ва манзара ўзгармаслигига ишонаверинг: ҳукумат қарорида Самарқанд вилоятидаги Энгельс номли, «Уч қаҳрамон», Андижондаги Ҳамид Олимжон номли давлат ва жамоа хўжаликларини уруғчиликка ихтисослаштириш кўзда тутилган бўлса-ю, бу кўрсатма бажарилмаса нима дейиш мумкин?

Ўзбек деҳқони эртага панд бермайдиган уруғ танлаш удумига риоя этади. Ҳозир у чорасизликка маҳкум этилган. Саралаб экишдек олижаноб ҳуқуқдан маҳрум бўлгач, Россиядан келтирилганини экиб, кўп ҳолларда чув тушиб қолмоқда.

Бу борада «Узсортсемовошч», Ўзбекистон сабзавот-полиз ва картошкачилик илмий-тадқиқот институти раҳбариятидан ташаббускорлик, тадбиркорлик кўрсатиш талаб қилинмоқда. Бироқ бу ташкилотларнинг кўп сонли жамоалари ҳозирча фақат четдан тушадиган уруғликка кўз тикиб ўтиришибди.

«Узсортсемовошч» бирлашмаси 1991 йил деҳқончилиги учун четдан олиб келинган картошка ҳисобига 84 минг тонна уруғлик жамғариб, ўз вазифасини бажарган каби қўл ковуштириб турибди. Аслида бу ҳам талабнинг 50 фоизини қондиради, холос. Навнинг тозалиги, деҳқоннинг алданиб қолмаслигини россиялик корчалонлар ўз зиммаларига олишмаган. Шу боисдан таваккалига иш кўришдан бошқа илож йўқ.

Уруғ етишмаган хўжаликлар ўз ички имкониятлари доирасида иш кўришга мажбур. Баъзи хўжаликларнинг тадбиркор раҳбарлари Россия федерациясидаги шериклар билан тўғридан-тўғри алоқа ўрнатиш орқали уруғлик жамғаришади, баъзилари топилганини баҳоргача асраб, сўнгра экишади. Иккинчисининг ҳаракатини экиш планидан бир амаллаб қутулиш учун қилинган дафъи савдо дейиш мумкин.

АҚШда, Ғарб мамлакатларида уруғчиликнинг мирестема усулида элита уруғини кўпайтиришга аллақачон ўтилган. Картошкани сақлашнинг илғор технологияси мавжуд. Деҳқоннинг меҳнати натижалари қадр-қимматга эга. Афсуски, бизда уруғчиликнинг оталиқ ташкилоти бўлмиш «Узсортсемовошч» четдан уруғ жамғариб, уни тарқатувчи савдо ташкилотига айланиб қолмоқда. Тадқиқот институтининг илмий асосланган иш самаралари сезилмаяпти.

Уруғчиликка нисбатан ана шундай ярамас ёндашув туфайли картошкачиликнинг истиқболи сўниб бормоқда. Буни 1990 йил мисолида ҳам кўриш мумкин. Жумҳуриятимизда ўтган йили хўжаликлардаги ва одамларнинг томорқаларидаги ерларни ҳисоблаганда 42 минг гектар ерда ана шу экин ўстирилди. Гектарига лоақал 100 центнердан олинганда ҳам 420 минг тонна ҳосил ундиришимиз мумкин эди. Бу четдан келтириладиган миқдорни сал бўлса-да, камайтириш имконини берарди. Афсус — булар фақат хомчўт, ҳақиқий аҳвол биз ўйлаганчалик бўлмади: ҳар гектардан олингани ўртача 80 центнерни ташкил қилди. Бухоро, Қашқадарё, Сурхондарё вилоятларида 40—60 центнерга тўғри келаяпти. Натижада ялпи ҳосил 227—230 минг тоннани ташкил қилганлигини ҳисобга олсак, 20 миллионлик аҳоли эҳтиёжи учун бу урвоқ ҳам бўлмайди. Шу туфайли ҳар йили четдан олиб келинадиган ярим миллион тоннага яқин картошкага қарам бўлиб ўтирибмиз.

Хориждан олиб келинаётган картошка арзонга тушмаяпти, албатта: бозор иқтисодиёти сиёсати туфайли ҳар килограммга 30—40 тийиндан ҳақ тўланмоқда. Бунга кира харажатларини, юклаш, ташиш, сақлаш жараёнларидаги 20—30 фоиз (агар ундан кўп бўлмаса) чиқитларни қўшадиган бўлсак, оддий меҳнаткашнинг қозонига тушгунча унинг бир килоси неча пулга айланади? Бундан ташқари Олмония ва Польшадан валюта ҳисобига олинаётган картошка-чи? Баъзиларнинг гувоҳлик беришларича, бу картошкаларнинг яхши сақланиш хусусияти ҳисобга олиниб, кўкламда истеъмол учун сотишга чиқарилар эмиш. Баҳорда унинг ҳар килоси 60 тийиндан кам сотилмаслигини ҳамма билади. Нархи чақадиган бу маҳсулотни аҳоли олишга мажбур. Савдо ташкилотлари халқнинг чўнтагини қоқиш эвазига бундан озмунча манфаат кўришмайди. Хўжаликлар эса бу вақтда уруғлик тополмай сарсон. Топила қолса — уловидан тушови қиммат матоҳ — Россиянинг қора картошкаси деҳқоннинг жонига оро киради. Кечкими, эртагими — ишқилиб юмалоқ бўлса бас, сотувчилар лафзига ишониб уни ерга ташлайди. Баъзилар кутилган натижага эришадилар, айримлар панд ейдилар. Маълумки, кечки нав эртаги уруғ сифатида экилса туганак ўрнига палак йиғиб олинади. Бундай ҳоллар оз эмас. Деҳқоннинг қўли эса илмий тадқиқот институти, «Узсортсемовошч»-даги кўп сонли мутахассисларга етмайди. У чопонининг барини бир қоқади-ю даладан ғудраниб чиқиб кетади.

Ҳа, уруғчилик йўлга қўйилмас экан, картошкага эҳтиёжни қондириш осмондан чалпак ёғишини орзу қилиш билан баробар. Хўш, ҳаливери охири кўринмайдиган, миллион-миллион сўмлик харажатлар эвазига юзага чиқадиган фан тавсияларини кутиб ўтириш жоизми? Илм арбобларининг уруғчилик билан шуғулланишлари ҳозиргидек бўлса, деҳқоннинг умидлари яна неча йил пучга чиқиши ёлғиз худога аён. Лекин ота-боболаримизнинг уруғ тайёрлашдаги оддий усулларини бизга ҳеч ким таъқиқлаб қўйгани йўқ-ку!

Ҳозирги вақтда барча вилоятларда катта-кичик 154 та картошка сақлагичлар бўлиб, уларнинг умумий сиғими 200 минг тоннани ташкил қилади. Бундан ташқари кўп хўжаликларда оддий усулда ҳам сақланади. Агар бунинг 40—50 фоизи кечки уруғ учун асралганда ҳам келаси йилги эртаги ҳосилнинг маҳаллий уруғига эга бўлиш имконияти туғилар эди.

Бир киши йилига 45 килограмм картошка истеъмол қилиши лозим. Жумҳуриятимизда эса ўтган йили аҳоли жон бошига 15,6 килограмм етиштирилди. Бунга четдан олиб келинганини қўшадиган бўлсак, аҳоли жон бошига 28 килограммга тўғри келмоқда. Не ҳолки, бу жиҳатдан ҳам Иттифоқ кўрсаткичидан ортда қолиб, уларнинг оғзига қараб ўтирсак! Ана шу 28 килограммни таъминлаш мақсадида «Ўзбекистон» ишлаб чиқариш бирлашмаси орқали Россиянинг 14 вилояти, Литва, Қозоғистон, Украина ва Белоруссиядан, Олмония, Польша каби мамлакатлардан олиб келинган 347 минг 530 тонна картошка эвазига муте бўлиб ўтириш-чи?

Жумҳуриятимизда картошка экиладиган ер 30—35 минг гектардан ошгани йўқ. Буни 50 минг гектаргача кўпайтириш, ҳосилдорликни 100—130 центнерга етказиш тадбирлари кўрилса, йилига 500—700 минг тоннагача ҳосил етиштириш имконияти туғиладики, бу ҳозирги истеъмол даражасига яқиндир.

Хулоса битта: картошкачиликка эътиборсизлик пахта яккаҳокимлигининг қолдиғи сифатида тугатилиши зарур. Қайта ташкил топган Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги вазирлиги бунинг уддасидан чиқишига ишонгим келади.

Юсуф БЕКМУРОД,

«Халқ сўзи»нинг махсус мухбири.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ўттиз бешга тўлди

ЎКТАМЛИКДА БЕНАЗИР

Ҳафталикнинг таваллуди ҳақидаги маълумотга 1956 йил, 4 январь санаси битилган. Мана, рўзноманинг туғилганига ҳам, бу рақамнинг битилганига ҳам 35 йил бўлибди. Бу кўҳна дунё, кекса тарих олдида ярқ этиб ёниб ўчган чақмоққа ўхшайди. Лекин чақмоқнинг бир лаҳза ярқлиши ҳам зим-зиё тун бағрига, ҳар хил кучмоқларга ёруғлик сачратишини хотирадан чиқармаслик лозим. Рўзномада чоп этилган саҳифаларга кўз ташласангиз, унинг минбари ниҳоятда ўткир бўлганини чин дилдан сезасиз.

Вақт ўтган сайин рўзнома халқ қалбига тобора яқинлашиб бормоқда. Бугун таваллуд кунида ана шу туйғу учун хизмат қилган адабиётимизнинг фидойи оқсоқолларидан Воҳид Зоҳидов, Мумтоз Муҳамедов, Раҳмат Файзий, Лазиз Қаюмов, Асқад Мухтор, Одил Ёқубов каби бош муҳаррирларни, ҳафталик зарварақларига ўзларининг кўз нурларини, ақллари ёғдусини, қалб қўрини тўккан юзлаб ҳамкасблар номларини ҳурмат билан эсга оламиз.

Мамлакатимизда танқислик, танглик ҳукм суриб турган бир пайтда бировнинг ёшини, таваллуди байрамини сўраб-суриштиришга фурсат топиш қийин. Лекин бир рўзнома туғилиб ўттиз бешга, қирчиллама айни йигит ёшига етар экан, «Халқ сўзи» таомилига кўра касбдошларимизни астойдил қутлаймиз ва ҳафталик бундан кейин ҳам халқ дардига шерик бўлиб яшайверади, халққа хизмат қилаверади, деб ишонамиз.

СУРАТДА: навбатдаги сон муҳокамаси.

Содиқ МАҲКАМ суратга олган.

«Халқ сўзи» тавсияси

БОЗОРДАН БОШҚА ЙЎЛ ЙЎҚ

Кейинги пайтда бозор теварагида баҳслар шунчалик қизидики. Ўтган 70 йил давомида иқтисодиёт, хўжалик фаолиятидаги бирон-бир воқеа ҳали бунчалик кескин, зиддиятли мунозараларга сабаб бўлмаган. Ўз аҳамияти, кўлами билан у иқтисодий ҳодиса доирасидан чиқиб, кенг ижтимоий, сиёсий хусусият касб этди. Бу жиҳатдан уни, ҳеч муболағасиз, Октябрь инқилобидан кейинги энг йирик воқеа десак бўлади. Ўтиш қарор топгач, кўпгина мафкуравий қолиплар ўз-ўзидан синади, жамият аъзоси тақдирига у ёки бу даражада таъсир кўрсатилади. Бозор иқтисодиётига кўчиш расмий сиёсат даражасига кўтарилганининг боиси мана шу. Иттифоқда, жумҳуриятларда, вилоят ва шаҳарларда қабул қилинган иқтисодиётни соғломлаштириш ва бозор муносабатларига ўтиш дастурлари, муддати, амалга ошириш йўлларидаги айрим фарқларига қарамасдан мазмунан бир хил — бозорга тенг келадиган муқобил жараён йўқ, чунки инсоният бозордан самаралироқ механизмни ҳали яратмаган. Буни жаҳон тараққиёт тажрибаси ҳам тасдиқлаб турибди.

Нима учун бозор иқтисодиётига ўтиш осон кўчмаяпти? Гап кўп, шов-шув, мунозаралар кўп-у, бозор иқтисодиётини шакллантириш бўйича белгиланган тадбирларни амалга ошириш кечикмоқда. Шунча гап-сўзлардан кейин ҳам бозорга ўтишни чиппакка чиқариш хавфи йўқ эмас. Бозор муносабатларига ўтишдан манфаатдор бўлмаган қатламлар, гуруҳлар, аниқ кишилар бор. Бу табиий. **Биринчидан,** соғлом бозор муносабатлари бошқариш органи аппаратларининг кўпчилик ходимларини қулай моддий таъминот ва имтиёзлардан маҳрум қилиб қўяди. **Иккинчидан,** маъмурий система бағрида шаклланган корхона ва хўжалик раҳбарлари катта қисмининг янги шароит талабларига жавоб бериши қийин. **Учинчидан,** меҳнаткашлар орасида текисчиликка, ижтимоий пассивликка кўникиб, айрим тармоқ ва минтақа меҳнат ресурсларига бўлган тақчиллик эвазига ўз иш жойларини эгаллаб турганлар ҳам анча. Улар ҳам бозорга ўтишга унчалик ишқивоз эмас, чунки бозорга ўтгандан кейин тер тўкиб ишлаш керак бўлади. Ва, ниҳоят, яширин иқтисодий ва кооперативчилик корчалонлари ҳам меъёрдаги бозордан, истеъмол бозорларининг мол билан тўлдирилиб, тақчилликка барҳам берилишидан, фонд ва ресурсларининг ғайритабиий маъмурий тақсимланишига чек қўйилишидан манфаатдор эмаслар; бу бироз ғалати кўринса-да, аммо бор гап. Бу уларни осон ва мўмай даромадлардан маҳрум қилади. Иқтисодий демократиянинг негизи бозор механизмида жойлашган.

Биринчи навбатда ўз ҳузур-ҳаловатини, тирикчилигини ўйлайдиган, кенг фикрлаш қобилиятига эга бўлмаган ана шундай кишилар мафкуравий қобиқда қотиб қолган мўътадиллар билан иттифоқда, матбуот ва оммавий ахборотнинг бошқа воситалари ёрдамида бозорнинг салбий образини яратишди. Ҳали бозорга ўтмасдан туриб, одамлар бозордан безиб қолдилар. Бозор бу энг аввало нарх-навонинг кескин ошиб кетиши ва оммавий ишсизликнинг вужудга келиши деб уқтирилди. Ҳақиқатан шундайми? Умуман баҳоларни оширмасдан, ишсизликка йўл қўймасдан туриб ҳам бозорга ўтиш мумкинми?

Йўқ, ҳозирги баҳолар системаси билан меъёрдаги бозор муносабатларига ўтиб бўлмайди. Бизда ҳамиша баҳолар талаб ва таклиф, қиймат қонунлари асосида эмас, балки ғайритабиий йўл билан, рақобат курашидан ташқарида, маъмурий усулда шаклланиб келди. Ахир оғир саноат ва машинасозлик, кўмир, газ, нефть, ўрмончилик материалларига, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига қўйилган харид баҳолари ижтимоий зарурий меҳнат харажатларидан пастлигини кўпчилик билади-ку. Шундай экан, хоҳлаймизми-йўқми, бозор муносабатларига ўтиш жараёнида айрим товарлар гуруҳига баҳолар кескин ошади, айрим гуруҳларига эса ҳозирги даражада ва ҳатто бундан ҳам паст баҳолар қўйилиши мумкин. Нархларнинг оммавий пасайиши бозор механизми қарор топиб, ишга тушиб кетгандан кейин, истеъмол бозори моллар билан мўл-кўл таъминланганидан сўнг рақобат натижасида юз беради. Шунинг учун ҳам бозорга ўтишнинг биринчи босқичида ижтимоий ҳимоя воситаларига, даромадларни индекслаш, нисбатан кам таъминланган аҳоли қатламларига компенсация ажратишга алоҳида эътибор берилади, «истеъмол саватига» кирувчи, яъни яшаш минимуми учун зарур бўлган озиқ-овқат маҳсулотларининг қатъий давлат нархи сақланади. Дотация ва субсидии энди илгаригидек ишлаб чиқарувчиларга эмас, балки истеъмолчиларга ажратиладиган бўлади. Мана шунинг учун ҳам бозор иқтисодиётига ўтишни нарх-навони оширишдан бошламаслик керак дейиш қуруқ сафсатабозликдан бошқа нарса эмас. Бозор иқтисодиётига ўтишнинг муҳим шарт-шароитларидан бири баҳоларга эркинлик беришдир.

Эркин баҳолар бировнинг иродаси билан эмас, балки табиий равишда, иқтисодий қонуниятлар асосида юз беради. Лекин барибир бирон-бир мезонга, мўлжалга эга бўлиш керак-ку. Ана шундай мезон, мўлжал борми? Ҳа бор. У ҳам бўлса жаҳон баҳоларидир. Улар ўзларида ижтимоий зарурий меҳнат харажатларини кўпроқ акс эттиради. Биз бутунлай ўртача жаҳон бозори нархларига ўтмасак-да, мамлакат, жумҳурият ичида икки тоифада — ҳисоб-китобларни ташқи ва ички баҳоларда юритишимиз керак. Жаҳон баҳоларига мўлжал қилиш қайси турдаги товарларни ишлаб чиқаришни кўпайтириш, қайси турдагиларни камайтириш, ҳамиша ишлаб чиқариш тузугини ўзгартириб бориш, ички бозорни ташқи бозор билан боғлаш, қайси турдагиларни ички бозор учун, қайсиларини ташқи бозор учун ишлаб чиқаришни режалаштириш имконини беради. Масалан, Ғарбий Оврупо бозорида бир тонна ўрта толали нав пахта учун 1990 йилнинг майида (эркин алмаштириладиган валютани расмий курс бўйича сўмга айлантирганда) 1143 сўмга, ингичка толали нав эса 1238 сўмга баҳоланди. Мамлакат ичкарисида эса шунча пахтанинг улгуржи нархи бу вақтда мутаносиб равишда 2480 ва 3430 сўмга тенг бўлди. Хўш, биз учун пахтани ташқарига сотиш қулайми, ёки мамлакат ичкарисидами? Тўғри, бу ҳисоб-китоб расмий валюталар курси бўйичадир. Ҳа, сўмнинг оддий қоғоздан фарқи қолмаган, бунинг устига сўм ҳали эркин алмаштириладиган (конвертирланадиган) валюта бўлмаган ҳозирги пайтда пахтани чет элга арзонга сотиб бўлса ҳам унинг эвазига кўпроқ озиқ-овқат, кийим-кечак сотиб олиш мумкин. Аммо гап бу ерда иқтисодий таҳлиллар ва халқаро статистика таққослари учун фойдаланиладиган расмий курс устида бораяпти.

Тинч океан қирғоқларидаги бандаргоҳлар (портлар) омборларидаги Канада буғдойларининг улгуржи баҳоси ўтган йилнинг майида 112 сўм 74 тийин бўлгани ҳолда мамлакатимиз ичкарисида 130 сўмга, яъни 1.2 мартага юқори бўлди. Лондон биржасида кофе биздагига нисбатан 18,2 мартага, Нью-Йорк биржасида эса 9,4 мартага, Ғарбий Оврупо бозорларида СССРдаги нисбатга ўсимлик ёғининг улгуржи баҳоси 2—3 мартагача арзон. Энди яна бир гуруҳ истеъмол товарлари борки, уларнинг улгуржи баҳолари мамлакат ичкарисида ташқи бозордагига нисбатан анча паст. Масалан. Лондонда бир тонна мол гўшти биздаги давлат нархига нисбатан 2,6 мартага қимматроқ. Денгиз маҳсулотлари, жумладан; балиқ гўшти бўйича ҳам нисбат деярли шундай. ГФРда биздагига нисбатан оқ ноннинг нархи 6 мартага, қора нон эса 8,9 мартага қиммат. Бир қараганда гўшт ва буғдой сотиш бизга пахта ва ёғ сотишдан кўра иқтисодий қулайроқ туюлади. Лекин бу ерда баҳоларнинг нотўғри тургаилигини эсдан чиқармаслик керак. Бизда гўштнинг паст нархи давлат томонидан ҳар йили ажратиладиган миллиардлаб сўм дотация ҳисобига таъминланади. Биз буни ижтимоий адолат деб ҳисоблаймиз, бу зарарларни алкоголь ичимликлар, кийим-кечак (сунъий толадан ишланган), енгил автомобиллар ва бошқа харидоргир товарлар ҳисобига қоплашга ҳаракат қиламиз. Чунки улардан оборот солиғи тушади. Хўш, зарарни бир бало қилиб қопладик ҳам дейлик, лекин у ёки бу ишлаб чиқарувчини, айтайлик гўшт ёки сут ишлаб чиқарувчини кўп ва сифатли маҳсулотни истеъмолчига етказиб беришда ким рағбатлантиради? Уларни айрим қонун ва фармойишлар ҳам, мукофотлар ҳам, ҳатто устама нархлар ҳам тўла рағбатлантиролмайди. Фақат бозор қонуниятлари асосида шаклланадиган соғлом баҳоларгина уларни тўла рағбатлантириши мумкин.

Баҳо сиёсати шундай нозик сиёсатки, у ишлаб чиқаришга ижобий ёки салбий таъсир кўрсатади. Бизда эса баҳоларнинг асосан маъмурий, ғайриилмий шаклланиши оқибатида иккинчиси кўпроқ юз бермоқда. Асримизнинг 10—20-йилларида бир кило буғдойнинг баҳоси бир кило сутнинг баҳосига тенг бўлган экан. Албатта, бундай шароитда деҳқонлар ғалла ишлаб чиқаришдан манфаатдор эдилар. Ғаллачиликнинг ривожланиши ўз навбатида чорвачилик озуқа базасини ҳам мустаҳкамлади. Бу даврда мамлакат ўзини нафақат дон билан таъминлади, уни четга экспорт ҳам қиладиган бўлди. Ўрта Осиёда ҳам барқарор ғалла баланси мавжуд эди. Аммо кейинчалик ғалла қадрсизлана бошлади. Агар инқилобдан олдин қорамол тирик вазнининг бир килосига 3,5 кило буғдой тўғри келган бўлса, 60-йилларнинг ўрталарида 11 кило буғдой тўғри келди. Ҳозир улар ўртасидаги фарқ янада ошган. Натижада ғалла ишлаб чиқариш кескин камайди, унинг камёблиги вужудга келди, четдан дон олишга мажбур бўлдик. Бу ҳолат чорвачиликка ҳам салбий таъсир этмасдан қолмади. Ҳозир айрим минтақаларда бир кило сутнинг баҳосига 3—4 кило, бир кило қорамол гўштига 15—20 кило буғдой тўғри келади. ГФР, Нидерландлар, Буюк Британия, Дания, Франция, Бельгия ва Италия каби мамлакатларда бир кило сутнинг баҳосига 1,3—1,5 кило буғдой, бир кило мол гўштига 6,5—7 кило буғдой сотиб олиш мумкин экан. Кўриниб турибдики, бу мамлакатларда бизга нисбатан буғдой 2—3 марта зиёд қадрланади, нон эса ундан ҳам юқорироқ. Бир жуфт аёллар этиги ёки пальтоси сотиб олиш учун камидв бир тонна буғдой ёки бир центнер қорамол гўштини етиштириб сотиш керак бўлади. Хўш, энди қайсисини ишлаб чиқариш қулайроқ? Албатта, ғалла ва гўштни ишлаб чиқариш қулай эмас. Мана уларнинг тақчиллиги сабаби! Тўғри, баҳолардан ташқари гўшт, сут, буғдой ёки пойафзал, кийим-кечак ишлаб чиқарувчининг ўзига ҳам эркинлик бериш, соҳибкорлик, тадбиркорлик, бизнес учун шарт-шароит бўлиши зарур.

Бозор юқоридагидек белгиланадиган қатъий баҳоларни эмас, эркин баҳоларни хуш кўради. Аммо ҳанузгача ёқилғи-энергетика ресурсларининг асосий турлари — кўмир, нефть, газ, ўтинга, металлар, машинасозлик маҳсулотлари — дастгоҳлар, кранлар, қишлоқ учун машиналар, энергетика ва тўқимачилик асбоб-ускуналари, тепловозлар, электровозлар, вагонларга, дон экинлари асосий турларига, пахта, қанд лавлаги, кунгабоқар дони, чой, гўшт, сут, жун, тамаки, нон, кунгабоқар ёғи, қанд ва бошқа маҳсулотларга нарх белгилаш иттифоқ даражасида турибди. Хўш, бу рўйхатдан ташқарида жумҳурият, маҳаллий ҳукуматлар ва ниҳоят эркин бозор учун нима қоляпти? Бу энди бозор эмас, ҳатто ярим бозор ҳам эмас, балки чорак бозордир. Балки гап бошқариладиган бозор хусусида кетаётгандир? Аммо бозор фақат нарх орқалимас, асосан табақалашган даромад солиқлари орқалигина бошқарилади, тартибга солиб турилади. Тақиқланмагандан ташқари барча шаклдаги хўжалик фаолиятига ижозат этилади. Халқ истеъмоли товарлари ишлаб чиқарадиган, ўз даромадидан жамғарма, ишлаб чиқаришни такомиллаштириш имкониятини берадиган соҳибкор ва меҳнат жамоаларига имтиёзли солиқ тўлаш ҳуқуқи берилади ёки маълум муддатга улар солиқлардан халос қилинадилар. Жамоа ва фуқаролар даромадларидан ундириладиган солиқлар давлат ғазнаси даромад қисмининг асосий манбаи бўлиб қолади.

Биз ҳамиша истеъмол бозоридаги чакана баҳолар ҳақида кўпроқ фикр юритамиз. Аммо ишлаб чиқариш воситалари бозоридаги улгуржи баҳоларнинг аҳволини ва улар уйғунлаштирилиши кераклигини ҳам назардан қочирмаслик керак. Бунинг устига ишлаб чиқариш воситалари бозори ҳам истеъмол буюмлари бозорига кўплаб товарлар етказиб беради.

Бозор муносабатларига ўтиш билан оммавий ишсизлик юзага келади, деган ваҳима ҳам мавжуд. Бозор ва ишсизлик бир-бири билан боғлиқ тушунчаларми? Бозорга ўтишнинг дастлабки босқичида ишсизлик доираси ҳам кенгайиши мумкин. Бунга асослар бор. Бозор шароитида норентабель, иқтисодий зарар келтириб ишлайдиган корхоналар ёпилади. Таназзулга учраган корхоналарни энди давлат ўз паноҳига олмайди, улар ёки ижара, ширкат мулкига айланадилар ёки хусусий қўлларга сотиладилар, ёки фаолиятларини бозор қонун-қоидаларига мувофиқ тугатадилар. Экологик талабларга жавоб бермайдиган корхоналарнинг бошига ҳам шу кун тушади. Халқ хўжалиги тузугининг такомиллашуви ва синган корхоналардан бошқа соҳа ҳамда корхоналарга ишчиларни ўтказиш эса маълум қайта тайёрловни, корхона ва ходимларнинг йўналишини ўзгартиришни талаб қилади.

Шуни таъкидлаш лозимки, бозорсиз ҳам биз ҳозир ишсизлик даражаси бўйича жаҳонда энг олдинги ўринлардан бирида турибмиз. Ўзбекистонда меҳнатга яроқли аҳолининг 1 миллиондан ортиғи (эмизикли ҳамда тўрт ва ундан кўп болали оналар бундан мустасно) ижтимоий фойдали меҳнатда қатнашмаётган экан, бу банд бўлганларга нисбатан 15 фоиз ишсизлик демакдир. Бунинг устига йилдан йилга иш жойларини қуриб топшириш аҳоли табиий ўсишидан орқада қолмоқда. Шундай экан, бу кўрсаткич ўсиши давом этаверади. Ишсизлик даражаси 1988 йилда АҚШда 5,2 фоизни, Канадада 7,5, ФРГда 5,5, Франиями 9,5, Италияда 11,3, Бельгияда 9,0 фоизни ташкил қилди. Жаҳонда энг паст ишсизлик Японияда — 2,2 фоиз. Бу кўрсаткич 10 йил давомида деярли ўзгармасдан келмоқда. Шу давр мобайнида Италия, Франция, ГФРда ишсизлик бироз ошган бўлса, АҚШда камайди, Канада ва Бельгияда деярли ўзгармади. Тўғри, чет элда ва бизда ишсизлик даражасини ҳисоблаш услубида фарқ бўлиши мумкин. Масалан уларда меҳнат биржаларида қайд қилинмаган, қисман ишсиз (ҳафтанинг бир неча кунида ишга эга бўлган) фуқаролар ишсизлар сафига киритилмайди.

Бизда бозорга ўтишнинг биринчи босқичида вужудга келадиган ишсизликни ишга тушадиган ўн минглаб майда корхоналар, хусусийлашган савдо, овқатланиш, маиший хизмат тармоқлари ўз бағрига олиши мумкин. Сир эмас, кўпинча давлат ўзини иш ҳақи тўлаётган қилиб, ишчилар, ходимлар эса ўзларини ишлаётган қилиб кўрсатишади. Амалда эса икки томон ҳам бир-бирини алдайди. Айрим тармоқлар, корхона ва хўжаликлардаги иш ҳақи даражаси ишсизликка тўланадиган нафақадан юқори эмас.

Бозор иқтисодиётига ўтгандан кейин ишсизликнинг янги, иккинчи босқичи вужудга келиши мумкин. Гап шундаки, ички истеъмол бозори маҳаллий, мамлакат ва чет элдан келтириладиган товарлар ҳисобига тўйинтирилгандан кейин бозор ҳар қандай товарни тан олмай қўяди. Энди жаҳон стандартларига, истеъмолчининг такомиллашиб бораётган эҳтиёжи ва дидига мос, сифатли, замонавий услубда товар ишлаб чиқарувчиларнинг қўли баланд келади, бу талабга жавоб бера олмайдиганлар эса синадилар, янги меҳнат резерви армияси вужудга келади. Ишсизликнинг бу босқичи 8—10 йилдан кейин юз беради. Аммо энди юз берадиган ишсизликнинг кенгаюви унчалик хавфли эмас. Чунки давлатда ҳам, меҳнат жамоаларида ҳам, ижтимоий ҳимоя учун сармоя жамғарилган, меҳнаткашларнинг ўзларида ҳам яшаш минимуми яратилган бўлади. Ишлаб чиқаришни бозор талабига, конъюнктурага мослаб, маҳсулот сифатини борган сари яхшилаб рақобатбоп моллар етказиб бериш ҳам мумкин. Аммо бу меҳнат малакаларини, техника ва технологияни узлуксиз такомиллаштириб боришни тақозо қилади.

Хуллас, жаҳон тажрибаси ва илмий фикрлаш шуни кўрсатиб турибдики, бозор — бу фақат нарх-наволарнинг кескин ошуви ҳамда ишсизлик эмас. У пировард мақсад ҳам эмас. Бозор иқтисодиётни ҳалокатдан қутқарадиган восита. У айирбошлаш механизми бўлса-да кишилардаги талаб ва қобилиятлари тўлароқ намоён қилиш, уларнинг меҳнат фаоллигини ошириш, илмий-техника тараққиётини жадаллаштириш орқали ишлаб чиқаришга қудратли таъсир кўрсатади. Бинобарин, иқтисодиётни соғломлаштиришнинг, халқ турмуш даражасини яхшилашнинг, маданиятли жамият қуришнинг бозордан бошқа йўли йўқ экан, уни ҳар қандай «изм»лардан халос қилиб, самаралироқ ишлаб чиқариш ҳақида бош қотириш керак. Акс ҳолда «Аврора»нинг тўплари яна ўқланиши мумкин.

Нур ИСЛОМ,
иқтисод фанлари доктори.

ПИРИМИЗ РУҲЛАРИ ҚАЧОН ШОД БЎЛҒАЙ?

Алишер Навоий тўйигача Навоийда кўп ишлар қилиниши керак

Биз навоийликлармиз!

Нақадар фараҳбахш сўзлар! Гўё биз ўзбеклармиз, ўзбекистонликлармиз дегани каби! Зеро, бу калом нафақат «Хитодин то Хуросон»ни, бутун жумлаи жаҳонни чериксиз забт этган бобомиз номи билан бақамти, қоришиқ оҳангларда янграса нетонг! Ва яна нетонгким, фалакдан нотавонлиғ кўра-кўра авлодларига комронлиғ иноят айлаган шоир сиймоси, унинг беназир байтлари сарҳадлар оша юзимизни ёруғ, йўлимизни нурафшон этса!

Бизнинг фахру фармойишимиз ана шундан.

Ҳазрати Навоийнинг табаррук исми шарифини кунда неча бор лутф этамиз, неча марта тинглаймиз. Шўро фуқароси эканлигимиз ҳақидаги гувоҳномамизда ҳам унинг номи битик. Бу ном эфир тўлқинлари, телефон симлари орқали ҳар куни шууримизга, юракларимизга дилкаш бир оҳанг янглиғ оқиб киради. Мутафаккир шоир ва унинг қаҳрамонлари сиймоси ҳамда номи шаҳримизда истиқомат қилувчи 84 миллат тилида бир хил жаранглайди: «Навоий» кўчаси, «Фарҳод» маданият саройи, «Ширин» халқ дастаси, «Гули» бадиий ҳаваскорлик жамоаси».

Биз навоийликлармиз!

Жаранглаб чиқади бу калом тилдан. Айниқса, бугунги кунда навқирон шаҳарнинг ўттиз учинчи ёшини нишонлаётган навоийликлар лутфида янада жаранглироқ, янада чиройлироқ янграйди.

Ўттиз уч йил! Беш ярим асрлик узун умр олдида бу бир сониялик дақиқа. Аммо шу даврда тап-тақир ерда шоирнинг гўзал ғазаллари сингари янги шаҳар бунёд этилди. Донғи кетган хаттотлар «Хазойин ул-маоний»га қандай тартиб берган бўлсалар, машҳур меъморлар ҳам шаҳарга шу янглиғ ҳафсала билан ёндошдилар. Эндиликда у суйса суйиб, суқланса суқланиб тикилгудак. Шаҳарни шоир асарларига менгзамоқдан боис шулким, Навоий шаҳри навоийликларнинг асаридир. Бу асар 33 йилда инкишоф этилди. Бу шоир номи каби бебаҳо бўлиб қолажак.

Биз навоийликлармиз!

Бу калом қатида баъзан шикаста оҳанглар ҳам бордай...

Нега! Нима учун!

Бир куни ҳузуримга ёшгина йигит кириб келди. Салом-аликдан сўнг сўз бошлади:

— Мен «НавоиПЭС»данман...

У яна нималар деди, билмадим, вужудимга титроқ кирди, сурат бўлиб қолдим. «Биз навоийликлармиз» деб мағрурланаётган бир пайтда бундан ортиқроқ ҳақорат бормикан? Не бир забардаст панжаларга панжа уролган бобомизга кўрсатган кароматимиз шуми! Мабодо бу сўзларни ўзлари эшитганларида эди, балки бундай таҳқирларга чидай олмай Астрободдан-да йироқларга бош олиб кетармидилар?

«Навоигаз», «Навоиазот»... Бу рўйхатларни давом эттиришга кўнгил бормайди, қалам юрмайди. Негаки шаҳарликларнинг тилида Навоий номи ранго-ранг тутунлару хилма-хил темир-терсакларга қўшилиб-чатилиб айтилаверади, айтилаверади. Ҳамма бефарқ, ҳамма бегона...

Нега бошқа бирор қисқартма шакллардан фойдаланиш мумкин эмас? Ахир ҳеч ким Москвагаз, Ленинагаз, ГорькийПЭС демайди-ку! Эндиликда барча-барчамиз, айниқса шаҳар бошлиқлари бу борада жиддий ўйлаб кўрадиган вақт келмадими?

Бу мавзуда дўппини олиб қўйиб баҳслашадиган муаммолар анчагина. Шаҳарга шундай кираверишингизда катта ёзув бор: «Навоига марҳамат!» Мана сизга XX аср саводхонлиги! Кунига юзлаб меҳмонлар келадиган бу шаҳар, минглаб йўловчилар ўтадиган бу йўл, нафақат пешонани, юракни ҳам ғурра қиладиган бу бадбахт ёзув...

Кези келганда айтиш жоиз: бобомиз номлари барча тилларда бирдек Навоий деб ёзилса ва талаффуз қилинса. Бунда баҳснинг ҳожати йўқ. Негаки, биринчидан, давлат тили ҳақидаги қонун шунга чорлайди, иккинчидан, биз кимёгарлар элементларга ном берганда жаҳон грамматикаси қоидаларига риоя қилиб мансубликни ифодалаш учун — ий қўшимчасини барча тилларда шундайлигича айтамиз: Индий, Менделеевий, Курчатовий, Самарий... «Правда Востока» ва «Комсомолец Узбекистана» рўзномалари бу борада ибрат кўрсатадилар, деган умиддамиз.

Номи умрига эш бўлган бу шаҳарда улуғ зотга шу кунгача бирор ҳайкал йўқ. Рўзномаларда жон куйдириб, ёзилди, шаҳар ижроқўмидагилар ҳам «жон куйдириб» ваъда бераевердилар. Лойиҳалар, сметалар, буюртмалар тўзони ҳамон кўз очиртирмайди. Бироқ шиддат оз, илинж кам. Шаҳар боғига қўйилаётган ёдгорликлар мажмуаси қолган бир ой ичида битармикан? Ахир Низомиддин Мир Алишер тўйига оз қолди.

Ҳар йили февраль ойининг дастлабки ўн кунлигида шаҳарда анъанавий навоийхонлик кунлари ўтади. Бу яхши, албатта. Бироқ шодиёналар жуда тор доирада, шунуқсиз нишонланади. Уни жонлантириш шарт. Истардикки, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, унинг Бухоро вилояти бўлими жумҳурият миқёсидаги навоийхонлик кунларининг ўзагини шоир номи билан аталадиган шаҳарга кўчирсалар, ўқув юртларида, маҳаллаларда, завод ва корхоналарда чинакамига байрам бошланиб кетса! Саҳналаримизда томошалар қўйилса, минбарлардан ғазаллар ўқилса! Мушоира давом этаверса!..

Ҳар куни тушлик вақти радио қулоқни қоматга келтиради: «Навоийдан гапирамиз!» Диққат билан тинглай бошлайсан. Йўқ, улар Навоийни унутишган, Навоийдан гапиришмайди. Далага гўнг ташиб орден олган азаматдану эндигина туғилган қўзичоқнинг терисини шафқатсизларча шилиб пулини дўндирган нобакор номидан сўйлашади! Ҳамду санонинг барчаси ўшаларга!

Маҳаллий газета адабиёт саҳифасини «Навоий гулшани» деб атаганида ҳаммамиз хурсанд бўлгандик. Аммо гулшан сувсизликдан адо бўлди. Унинг ўрнини сассиқ алафлар эгаллади. Гулшанни алафзорга айлантиришда шаҳар зиёлиларининг ҳам бироз ҳиссаси бор. Гулшанки алафзорга айландими, эҳтиёт бўлайлик. Гулшанни хористонга айлантиришга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Айниқса Навоий гулшанини.

Ҳадемай улуғ бобомизнинг 550 йиллик тўйи бўлади. Бу тантанага кўраётган тайёргарлигимиз муносиб тўёнага арзимайди. Шаҳар Совети ташаббусни қўлга олиши, муаммоли масалаларни умумиттифоқ миқёсида бўлса-да, ҳал этиш учун жон куйдириши лозим. Чунки бу жаҳоншумул тантана. Ана шу эзгу ишда биз рус ва чет эл халқлари тажрибасини ўрганайлик. Токи ўзбек халқининг тўйи дунё шодиёнасига айланиб кетсин.

Эсингиздами, тайёргарлик ишлари ўз вақтида бошланмаганлиги, бобомиз руҳини айни тўққизинчи февраль куни шод қилмаганлигимиз учун 1941 йилда Навоий таваллудининг 500 йиллиги олти йилга, 1966 йилда 525 йиллиги икки йилга кечикди. Ўшанда жаҳонда ва Тошкентда нималар рўй берганлиги хотирангиздан фаромуш бўлмаган, албатта. Эҳтимол, бу тасодифдир. Аммо биз қонуниятни тасодифлар белгилашини ҳам унутмайлик.

Яна хаёлан шаҳар кезамиз. Гўё барча орзуларимиз амалга ошгандек... Тун оғушида кўчалар янада жозибали, янада кўркамроқ. Ҳамма бобомиз тилида сўзлайди. Хушчақчақ. Пиримизнинг салобатли ҳайкали кўзимизни қувонтириб турибди. Бамисоли у ғазал ўқиётгандек:

Хушдурур боғи коинот гули,
Барчадин ахшироқ ҳаёт гули!

А. АЛОВИДДИНОВ,
кимё фанлари доктори, профессор.

Марғилон нимаси билан гўзал, унинг оламга машҳурлиги нимада! Осмонўпар бинолари-ю сўлим чаманзорлари туфайлими! Ёхуд меъморчилик санъати сингган кошинкор мадрасалари-ю, бежирим кўча ва гузарлари биланми!

Шошилманг, бироз адашдингиз. Бу ерда бир сир бор. Бир сирки, биз уни баъзан билиб-билмасликка оламиз. Аслида Марғилон сиз суратда кўриб турган шаҳар шўросининг депутати Рўзихон Йўлдошева сингари меҳнаткаш, камсуқум, лобар қизлари билан, улар ишлаб чиқараётган, ҳозирги пайтда биз чайқов бозорларда талашиб-тортишиб харид қиладиган шоҳи ва атласлар билан гўзалдир.

Александр ЗУФАР олган сурат.

● ҚАРДОШ УЛКАЛАРДА

ФАҚАТ ЮК МАШИНАЛАРИ ЭМАС

ҚОЗОН. КамАЗ Акционерлик жамиятида ихчам тракторларининг тажриба туркуми тайёрлана бошлади. 25—30 от кучига эга бўлган, дизель ёнилғиси билан ишлайдиган мотор тезликни соатига 3 километрдан 25 километргача етказа олади. Трактор ниҳоятда чаққон ҳаракатланади, унинг тўрттала ғилдираги — ҳаракатлантирувчи ва бошқарилувчи ҳисобланади. Унинг тахминий нархи — 7—10 минг сўм. Бундай машиналар ишлаб чиқаришни тезлаштириш мақсадида КамАЗ Ленинграддаги «Киров заводи» бирлашмаси билан қўшма корхона ташкил этмоқчи.

ТАЛАБ БОР, ТАКЛИФ ҲАМ

ЖАБИНКА (Брест вилояти). Маҳаллий «Родина» жамоа хўжалигида янги корхона пайдо бўлди. Бу Жабинка райони қишлоқларининг кўпгина аҳолисида янги уйларга тезроқ кўчиб ўтишга умид уйғотди. Бу ерда йилига уч минг куб метр керамзит-бетон блоклари тайёрлай оладиган цех ишга туширилди. Жамоа хўжалиги усталари ўзлари бундай блокларни қолиплайдиган поток линиясини ўрнатдилар, қуритиш хонасини жиҳозладилар ва ҳозирги кунда кўплаб талаб қилинаётган бу маҳсулотни ишлаб чиқаришга киришдилар.

ТИКАНСИЗ ЧАКАНДА

ХОРУҒ (Тожикистон ССР). Помир ўрмон хўжалиги бирлашмаси ходимлари уч йил муқаддам Ишкошим дарёси қайиридаги тошлоқ ерларда бунёд этган чакандазорлардан дастлабки ҳосил йиғиб олинди. Жумҳурият қайта ишловчи корхоналарига йигирма тоннадан кўпроқ мева жўнатилди. Ўрмончилар бунёд этган экинзорларда Помир биология илмгоҳи олимлари тоғ дараларининг бириддан топган тикансиз чаканда нави ўстирилмоқда. Унинг мевалари жуда сермой. Илмгоҳ ходимлари кўчатхона барпо этишган. Бу ерда шу қимматбаҳо нав кўчатлари етиштирилади. Чаканданинг тикансиз нави Тожикистоннинг бошқа тоғли районлари учун ҳам истиқболли бўлиб чиқди.

Рўйхатдан ўтмаганлар йиғлайверсин!

СССР Давлат матбуот қўмитасида рўйхатдан ўтмасдан ишлаётган оммавий ахборот воситалари учун қийин кунлар бошланди. Бундай газета ва журналларнинг муассисларига 500 сўмгача жарима солиниб, бутун нашр мусодара қилиниши мумкин.

Рўйхатга олинмаган нашр иккинчи бор чиқарилган тақдирда улар жиноий жавобгарликка тортилиб, 1000 сўмгача жарима солинади ҳамда нoширлик ишида фойдаланилган техник воситалар мусодара қилинади. Фақат 1990 йил 31 декабрга қадар рўйхатга олишни илтимос қилиб ёзма равишда мурожаат этган газета ва журналларнинг эгаларига нисбатан бундай чора кўрилмайди.

Бундан буён матбуот тўғрисидаги қонун кучга киргунча ташкил этилган ва СССР Олий Кенгаши рўйхатга олиш учун белгилаган муддатларни узрли сабабларсиз ўтказиб юборган нашрлар суд тегишли қарор қабул қилганидан кейингина рўйхатга олинади.

СССР Давлат матбуот қўмитаси раисининг ўринбосари А. Горковлюкнинг ТАСС мухбирига маълум қилишича, бу маҳкамага ҳаммаси бўлиб 1550 та ариза тушган, шулардан деярли 800 таси янги оммавий ахборот воситаларининг аризаларидир. 1304 та нашр рўйхатга олинди, шулардан 603 таси янги нашрлардир. 776 та газета ва журнал раҳбарларига гувоҳномалар топширилди.

В. ЗЕНЬКОВИЧ,
ТАСС мухбири.
Москва.

«ДАРД КЎП, ДАРДКАШ КАМ»

Истамбулда бўлиб ўтган Туркистон миллатлари иккинчи қурултойидан кейинги

мулоҳазалар

Қуйида сизнинг эътиборингизга ҳавола этилаётган мусоҳаба рўзномамизнинг оддий мухлиси, яқинда кўҳна Туркия бўйлаб саёҳатдан қайтган Муборак Отахон қизи билан...

Танишув ҳамкасб дўстим орқали содир бўлганди. У ҳар сафар Тошкентга келганида биз албатта кўришар, учовлон суҳбат қурар эдик. Бир куни пешинга яқин менга қўнғироқ қилиб, кечқурун Москвага, сўнгра Истамбулга учмоқчи эканлигини айтди. Шунда миямга ярқ этиб бир фикр келиб қолди: «Халқ сўзи»нинг нишона сонидан уч-тўрт донасини Туркияга олиб кетса-чи...

...Орадан чамаси бир ой ўтди. Унинг хизмат юзасидан Тошкентга йўли тушганида янги рўзнома муҳарририятининг янги биносини ўзи топиб келди. Табиийки, сафар таассуротларини эшитишга шошилдик. Саёҳат давомида Сиз, муштарийлар эътиборига ҳавола этса арзигулик воқеаю ҳангомалар рўй бергани боис бир пиёла чой устида бўлган суҳбатни оқ қоғоз юзига туширмоқ мақсадида қўлга қалам олдим...

— Муборакхон, биламизки чет эл бўйлаб сафарга чиқиш ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Бу борада сўнгги пайтларда бироз ижобий ўзгаришлар сезилаётган бўлса-да, бизнинг шароитимизда у ҳалиям осон эмас. Туркияга саёҳат йўлланмаси билан бордингизми?

— Йўқ, Истамбулда истиқомат қилувчи танишим, мамлакат пойтахтида кўп қаватли иморатлар қуриш билан шуғулланувчи жамоанинг хўжайини, ватандошимиз Обид Ойнуролнинг таклифига биноан мушарраф бўлдим. У киши нафақат моҳир бинокор, балки бир неча китоблар муаллифи, яъни ёзувчи ҳамдир. Обид ака ҳар икки касбу аъмолини жуда севадиган инсон. Сафарим жуда мазмунли ўтди. У ердагиларнинг ҳаёт тарзи, тўкин-сочинлик ҳақида сўзлайверсангиз гап туганмайди, меҳмонларга кўрсатиладиган эътибор, эҳтиром, мулозаматдан ҳайратланмай иложингиз йўқ. Одамларнинг юриш-туришию меҳмон кутиши, ўзаро муомаласидаги маданиятлиликни кўриб ҳавас қиласиз. Эркаклар умр йўлдошларига «хоним» деб мурожаат этишаркан.

Туркияда кўп ватандошларимизни кўрдим, улар билан танишдим. Бу Обид аканинг хонадонидан бошланди. У ерга борганимда мени жуда илиқ кутиб олишди, атрофимда парвона бўлишди. Рости, бундан бироз ўнғайсизландим ҳам. Ўша куни бу хонадонга Арабистондан меҳмонлар ташриф буюрган эканлар. Уй соҳиби мени «Ватандан келган меҳмон синглимиз» деб таништирди. Худди шундай деб бир неча кишиларга сим қоқди. Улар бирин-кетин кириб келаверишди. «Сизларга ватандан салом» деганимда уларнинг худди ёш болалардек суюнишганини кўрсангиз эди. Мен «Ватан» деган калиманинг нақадар чуқур маънога эга эканлигини ана шундагина бутун бўй-басти билан ич-ичимдан ҳис қилдим.

Арабистонлик меҳмонлар ҳам асли туркистонлик бўлишиб, Истамбулда очилажак бир анжуманда қатнашиш мақсадида ташриф буюрган эканлар. Узоқ суҳбат қурдик. Улар тилимизни шу қадар софлигича сақлаб қолишганидан ҳайратландим, қувондим. Мезбон шакаргуфторлик билан анжуманда қатнашишимни, ватандошларга икки оғиз сўз айтишимни сўрадилар. Рози бўлдим.

Кейин билсам менинг сафарим Туркистон миллатлари иккинчи қурултойининг очилишига тўғри келиб қолибди. Анжуман бошланганидан кейинги дастлабки дақиқалардаёқ ўта жиддий ва масъулиятли бир йиғинда иштирок этаётганимни ҳис қилдим. Йиғилишга араб мамлакатлари, Америко, Олмония ва бошқа давлатлардан кўплаб вакиллар, журналистлар келишибди. Жумҳуриятимиздан ёзувчи ва шоирларимиз — Жамол Камол, Одил Ёқубов, Шукрулло, Тоҳир Қаҳҳор ҳам борган эканлар.

— Қурултой иштирокчилари нима мақсадда тўпланишибди?

— Асосан Туркистонни иқтисодий тангликдан олиб чиқиш, маданий, иқтисодий алоқалар, Туркистонда маърифатни юксалтириш муаммолари хусусида мулоқот борди. Жумҳуриятимиз вакиллари ҳам сўзладилар. Менга Жамол Камолнинг жон куйдириб айтган гаплари айниқса маъқул бўлди.

Бир маҳал икки киши 80 ёшдан ошган отахонни қўлларидан етаклаб минбарга олиб чиқди. Кўзи ожиз оқсоқолнинг исми Исо, Юсуф ота экан. У кишининг бир гапи хотирамда муҳрланиб қолди: Туркистонда дард кўп, дардкаш кам...

Қурултойда Ўзбекистон ёки Қозоғистон деб эмас, балки фақат «Туркистон» деб гапиришди, жумҳуриятлар чегараланишини эса «Туркистонни сунъий равишда парчалаш» дея таърифлашди.

Биласизми, Шуҳратжон, мен ҳеч қачон бундай йиғилишларда, сиёсат билан боғлиқ анжуманларда иштирок этмагандим. Яна устига устак хорижда. Рости, сира кутилмаган вазиятга тушиб қолишимга ҳам тўғри келганини яширмайман. Қурултой уч кун давом этди. Биринчи куни йиғилишнинг иккинчи ярмини Жамол Камол олиб бордилар. Обид акага ваъда бериб қўйганим боис, қолаверса анжуман ташкилотчиси — «Туркистонлилар култур ва сосиал ярдам ассоциацияси»нинг президенти профессор Аҳад Андижоний ҳам сўзга чиқишимни самимий илтифот билан сўраганидан сўнг рози бўлишдан ўзга иложим қолмади. Жамол Камол «Энди навбат ватандан саёҳатга келган синглимиз Муборакхонга» деб менга сўз берди. Минбарга чиқдим.

Бор кучим, бутун вужудим билан ўзимни йўқотиб қўймасликка, ҳаяжонимни яширишга интилиб сухан бошладим: «Ассалому алайкум, азизлар! Сизларга ватандан алангали салом! Истамбулда туриб биз яшаётган ўлкалардаги ватандошларингиз тақдири, келажаги, равнақи учун шунчалар жон куйдираётган сизлардек дардкашларимиз борлигидан қувонаётганимни изҳор этишни истардим. Ҳозир ушбу анжуманга жумҳуриятимиздан келган вакиллар, сўз мулкининг султонлари — шоир ва ёзувчиларимиз маъруза қилишди. Мен улардан ошириб Сизларга бир сўз айтишим мушкул. Мафтункор мамлакатингиз бўйлаб қисқа саёҳат қилаётганим, худонинг инояти билан мазкур йиғинда тасодифан қатнашаётганимдан мамнунман.

Сизларга бир янгиликни айтмоқ учун бу минбарга чиқдим. Яқинда Ўзбекистон жумҳурияти Олий Кенгаши ва халқ депутатларининг саъй-ҳаракати билан «Халқ сўзи» рўзномаси ташкил этилди. Мана унинг нишона сони. Унда хорижда яшаётган Сиз — ватандошларга бағишланган бир саломи калом бор. (Муҳтарам муштарий, агар кўзингиз тушган бўлса, янги рўзноманинг нишона сонида «бир вақтлар давр тўфонлари ичра қолиб ихтиёрий ё мажбурий, истаб ё истамай қадрдон тупроқни тарк этиб, дўсту оғайнини доғу ҳижронда қолдириб, юракда дарду ҳасрат, дийдада нам билан хорижга бош олиб кетганларга, мусофирлик, ватанни, аждодларнинг қабри муборакларини қўмсаб юрган собиқ юртдошларимизга» мактуб тариқасидаги икки оғиз сўз ҳам ўрис, ҳам эски алифбода битилган). Ижозатларингиз билан ҳозир шуни ўқиб берсам».

Ишонасизми, ўша пайт залда шундай бир сукунат ҳукм сурдики, пашша учса эшитиларди. Ўқий бошладим. Рости, ўзим ҳам ҳаяжонимни яшира олмай қолдим. Мактубнинг ярмига етганимда нафас ростлаб олиш мақсадида бир лаҳза ўқишдан тўхтаб беихтиёр залга нигоҳ ташладим. Ўтирганлар пиқ-пиқ йиғлашарди... Ўзимнинг ҳам бўғзимга бир нарса тиқилгандек бўлди. Мактуб поёнига етгач, ташаккур айтиб минбардан узоқлашдим...

— Кейин-чи?

— Пастга тушишим биланоқ бир йигит истиқболимга югуриб келиб «Опа, биз бунга обуна бўлайлик, айтинг, нима қилишимиз керак?» деди. Мен «мана, олинг, шу рўзнома сизга» деб унинг қўлига тутқаздим...

Кейин бу саволни менга кўплаб беришди. Атрофимни ўраб олишиб мижжада қотиб қолган ёш билан «бизни рўзномага обуна қилинг, қанча керак бўлса шунча, мана, доллар билан тўлаймиз» деб ҳоли-жонимга қўйишмай пул таклиф қилишарди. Ишонсангиз, ўша пайт ўз-ўзидан уларга жуда раҳмим, қандайдир ёрдам бергим келди. Бироқ нима дейишимни билмай бошим гаранг эди. Пулни ололмаслигим, у Ўзбекистонга етиб бормасдан Москвада қолиб кетишини, мен бор-йўғи янги рўзноманинг бир мухлиси сифатида гапирганимни, ўзим билан рўзноманинг нишона сонидан атиги ўнтача олиб келганимни айтдим. Шунда ундан кўпроқ келтирмаганимдан жуда афсусландим. Қолган беш-олти нусхани ўша ерда одамларга тарқатдим.

Танаффус пайтида атрофимни йиғин иштирокчилари, журналистлар қуршаб олишганида анчайин шошиб қолдим. Негаки, «Озодлик» радиостанцияси, «Америко овози» мухбирларига интервью беришимга ҳам тўғри келди. Аниқ эсимда йўқ, мухбирлардан бири эди шекилли, «Халқ сўзи» рўзномаси қайси партияга тегишли деб савол беришганида «Ҳеч қайси партияники эмас, халқники» деб юбордим. Айтишгаку айтдим-а, кейин ўйланиб қолдим: шундайми ўзи?

— Жудаям тўғри жавоб берибсиз. Чет эл радиостанциялари мухбирлари сиздан яна нималарни сўрашди?

— Кўп саволлар беришди. «Бирлик» халқ ҳаракати, «Эрк», уларга менинг муносабатим қандайлиги, мамлакатимиз Президенти М. С. Горбачёв, Коммунистик партия ҳақидаги шахсий фикрларим билан қизиқишди. Билганимча, ақлим етганича ва албатта эҳтиёткорлик билан (суҳбатдошим бу сўзни алоҳида таъкид билан айтди. — Муаллиф) жавоб бердим.

Ҳали юқорида эслатиб ўтганимдай, буларнинг ҳаммаси мен учун мутлақо кутилмаган ҳол бўлди. Анжуманда Боймирза Ҳайит билан ҳам танишдим. Ёши 80 дан ошиб қолган бўлса-да, ҳали анча бардам бу одам хориждаги ватандошлар орасида ғоят бообрў эканлигини пайқадим. Менимча бу бежиз эмас. Умрим бино бўлиб у қадар доно, билимдон, ақли теран инсон билан ҳамсуҳбат бўлмагандим. Боймирза Ҳайит ҳақида «сотқин», «ватан хоини», «ғоявий мухолифларимизнинг ювиндихўри» сифатида кўп ўқиб, хўб эшитганмиз. У кўзига суртиш учун ватан тупроғидан бир сиқимига эга бўлганида «тупроқ ўғриси» деб ҳам ўқиганмиз. (Муборакхон билан суҳбатлашаётганимизда ўзи айтаётган бу гаплар рўзнома саҳифасида эълон қилинишига шубҳаси борлигини алоҳида таъкидлаган эди. — Муаллиф). Ишонасизми, мен Фарғонага қайтганимдан кейин уни қўмсаганим, соғинганимни ҳис қилдим. Чин сўзим. Сафарим давомида Б. Ҳайит билан кўп суҳбатда бўлдим, унинг умр йўлдоши билан танишдим. Ҳа, улар менда жуда яхши таассурот қолдиришди. Б. Ҳайит Гдлян ва Ивановларнинг Ўзбекистондан 18 минг кишини қамашганидан тортиб, жумҳуриятимиз Президентининг бугун олиб бораётган хайрли ишларигача ҳамма воқеалардан дурустгина воқифлигидан ҳайратландим. Буларнинг бари менинг шахсий фикр-хулосаларим албатта. Боймирза Ҳайитга «Халқ сўзи»дан бир нусха бергандим, у «Янги рўзноманинг нишона сони менга жуда ёқди, унинг пешонасида «Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз» деган сийқа ёзув эмас, балки Чўлпоннинг алломаларча айтган сўзлари шиор бўлиб турганининг ўзиёқ унинг қадрини оширади, рўзномада миллий руҳ шундоқ уфуриб турибди, иншоолло «Халқ сўзи» билан учрашиб туриш умидидамиз», дедилар.

— Муборакхон, мулоқотимиз муқаддимасида Туркияда истиқомат қилаётган ватандошларимизнинг ҳаёт тарзи, юксак маданияти ҳақида эслатиб ўтдингиз. Халқимизда «Билмаганини сўраб ўрганган олим, уялиб сўрамаган ўзига золим» деган нақл бор. Менинг назаримда, биз хорижда яшаётган ватандошларимиздан нафақат юксак маданиятни, балки ишбилармонлик, эл-юрт йўлида, она-Ватан учун қайғуришни ҳам ўргансак арзийди...

— Фикрингизга юз карра қўшиламан. Негаки, Истамбулда «Туркистонлилар култур ва сосиал ярдам ассоциацияси»нинг фаолият юритаётгани, у ерда Туркистон миллатлари қурултойлари ўтказилаётгани, унга жумлаи жаҳоннинг турли бурчакларидан собиқ юртдошларимиз келиб ватан истиқболи, унинг равнақи дея жон куйдиришаётганининг ўзиёқ кишини дўппини ёнбошга қўйиб ўйлашга мажбур қилади. Истамбулда туркистонликларнинг «Бугунку Туркистан» деб номланган халқаро хабарномаси нашр этилар, унда мақола ва хабарлар турк ҳамда инглиз тилларида босилар экан.

Қурултой муносабати билан Зиёвуддин Бобоқурбон, Темирхўжа, Собир Сайҳон, Муҳаммад Учқун сингари ватандошларимиз билан танишдим.

Тожир, ҳаваскор ёзувчи Собир Сайҳон Туркистонда яшовчи туркий халқлар ва савдо-сотиқ ишлари билан шуғулланувчиларга совға тариқасида турк диний олимлари томонидан нашр этилган бир қатор асарлардан терма қилиб олиниб ахлоқий белгилар битилган «Тижорат ва бир ошам ҳалол луқма» номли рисоласини мендан бериб юборди. С. Сайҳон рисолани ўқиб чиққан виждони пок ҳар киши асар муаллифлари ва араб ҳарфига ошно бўлмаган бизларга мушкуллик туғилмасин учун ўрисча алифбога ўгирганлар ҳаққига дуо қилғайлар ҳамда рисолани кўпайтириб халқ орасида тарқатгайлар деб умид билдириб қолди. Унинг ҳажми унчалик катта эмас — тахминан рўзнома саҳифасининг ярмидан озроғини эгаллайди. Мазкур рисолани янги рўзномада чоп этишни хоҳласаларингиз нусхакўпайтиргичдан чиққан қўлёзмани сизларга бажонидил бераман. Менимча, агар у рўзномада эълон қилинса, хайрли ва савоб ишга қўл урилган бўлур эди.

— «Озодлик» радиостанциясининг мухбири Темирхўжа бугунги кунда Ўзбекистон фуқароларининг кўпчилигига таниш. Яқинда ойнаи жаҳон орқали унинг жумҳуриятимиз телевидениеси мухбири билан суҳбатини ҳаммамиз зўр қизиқиш ила тинглаб томоша қилдик. Ҳойнаҳой, Истамбулдаги қурултой кезлари Темирхўжа билан ҳам мулоқотда бўлгандирсиз!

— Ҳа, у жуда яхши маъруза қилди. Темирхўжа: «Мен ватан ичида эмасман, ватан менинг ичимда» деганида зал бир қалқиб кетгандек бўлди. У нутқи интиҳосида икки ой муқаддам Ўзбекистонда бўлган кезлари ёзган бир шеърини ўқиб берди. Шеър менга жуда ҳам ёқди. Шунинг учун у жойига келиб ўтирганидан кейин ёнига аста бориб шу шеърни менга беришини илтимос қилдим. У «Бажонидил, Муборакхон» деди-да, шеър битилган варақ охирига **«Халқ сўзи»га ютуқлар тилаб»** дея ёзганидан сўнг қўлёзмани менга узатди. Мана ўша шеър:

РУҲ ВА-ТАН

Боболардан бизларга
Мерос қолмишдир ёҳу,
Бири шу вайрона тан,
Бири шу девона руҳ.

Тупроғи ва бойлиги,
Майли, бурдалансин тан,
Майли, тўғралсин ҳатто
Шу муборак Туркистон.

Тошкент бир бурда бўлсин,
Бир бурдаси Самарқанд.
Олма-ото, Душанба,
Бир бурдаси ҳам Ярқанд.

Ашхобод, Семей, Пишпек,
Бухоро, Помир, Ҳерат
Бўлсинлар тилим-тилим.
Майлига тилкалансин
Бир бутун она элим!

Фақат бўлинмасин қалб,
Фақат бўлинмасин жон.
Сақлансин бир бутун руҳ,
Омон бўлсин Туркистон.

Бир кун бошимиз узра
Қуёш нури таралгай,
Яхлит бир бутун руҳдан
Яхлит Ватан яралгай.

— Муборакхон, қизиқарли ва сермазмун суҳбатингиз учун раҳмат сизга.

— Арзимайди.

Суҳбатдош:
Шуҳрат ТЎЛҚИН ўғли,
«Халқ сўзи»нинг мухбири.

ОЛАМУ ОДАМ

ХОРИЖДАН ХАБАРЛАР

КОНГРЕСС ИШ БОШЛАДИ

ВАШИНГТОН. (ТАСС мухбири Павел Ваничкин). Кеча 102-чақириқ АҚШ конгресси иш бошлади. Ўтган йилнинг ноябрида бўлиб ўтган оралиқ сайлови (сенат таркибининг учдан бир қисми ва вакиллар палатасининг ҳаммаси сайланди) мамлакатнинг қонун чиқарувчи олий органидаги сиёсий кучларнинг нисбатини ўзгартирмади. Илгари ҳам конгресснинг иккала палатасида кўпчилик ўринга эга бўлган АҚШ Демократик партияси сенатдан 56 ўринни ва вакиллар палатасидан 267 ўринни олди. Республикачилар партиясидан сайланган 44 сенатор билан вакиллар палатасининг 167 аъзоси уларга «қарама-қарши» туради. Вакиллар палатасидаги яна бир 435-ўринни Вермонт штатидаги сайловда ютиб чиққан социалист Бернард Сандерс эгаллайди.

Одатда, конгресс ишининг биринчи ойи нисбатан осойишта вазиятда ўтади. Конгрессга сайланган янги кишилар қасамёд қилишига бағишланган маросимдан кейин бўлғуси фаолият дастурини муҳокама қилишга бағишланган бир нечта мажлис ўтказилади. Сўнгра иш бир неча ҳафта тўхтаб қолади, ой охирида эса яна иш бошланган пайтда мамлакат президенти иккала палата ҳузурида миллатга мурожаат этиб маърузага чиқади.

Бироқ Форс кўрфази атрофида давом этаётган танглик оқибатида конгресс аъзолари 1991 йилнинг январида барча анъаналарни бир чеккага йиғиштириб қўйишга мажбур бўлишларига ҳеч ким шубҳа қилаётгани йўқ. Ж. Буш маъмурияти агар Бағдод БМТ қарорларидаги талабларни бажармаса ва Қувайтдан қўшинларини олиб чиқиб кетмаса, у ҳолда Ироққа қарши куч ишлатиш эҳтимолини истисно қилмаслигини бир неча марта айтди.

АҚШ конгресси янги йилда шуғулланиши лозим бўлган бошқа энг муҳим ташқи сиёсий муаммолар орасида мутахассислар, аввало, сенатда стратегик ҳужум қуролларини чеклашга оид Совет — Америка Шартномаси ратификация қилинишини тилга олмоқдалар. Бу битим СССР ва АҚШ Президентларининг Москвада бўладиган учрашуви давомида имзоланади, деб тахмин қилинмоқда.

Маъмурият тақдим этган бюджет лойиҳаси хусусидаги мунозара ҳар доимгидек қизғин ўтиши сезилиб турибди. Бироқ, «Вашингтон пост» газетасининг фикрича, конгресс аъзолари 1992 молия йили бюджетини имкони борича тезроқ муҳокама қилишни мўлжаллаб турибди.

Чет элга кетиш ҳуқуқи берилмоқда

БУХАРЕСТ, (ТАСС). Руминиялик барча фуқаролар чет эл паспортини олиш учун тенг ҳуқуққа эга бўлдилар. Чегарадан ўтишни назорат қилиш ва муҳожирларни ҳисобга олиш бош дирекциясининг бошлиғи генерал-майор Валериу Розоляну шуни маълум қилди.

Ҳозирги вақтда бош дирекция қандайдир махсус хизматни чақиришни кутмай ва ана шундай ҳужжатни сўраган кишиларнинг «ишончлилиги»ни текширмай паспорт бермоқда.

1990 йилда бош дирекция 127.502 руминиялик фуқарога чет элда доимий яшаш учун рухсатнома берди, деб маълум қилди В. Розоляну. Улардан 77.657 киши мамлакатдан жўнаб кетди.

Мусофирлик бошқа-ю, муҳожирлик бошқа. Муҳожирликдан ёмони бўлмас. Бироқ муҳожирликнинг ҳам ўз таомиллари борки, Ғарб матбуоти буни ҳамиша ҳам эътиборга олмаяпти. Улар яҳудийларнинг СССРдан кетиши ҳақида кўпиртириб ёзмоқдалар.

СУРАТДА: СССРдан Тельавив тайёрагоҳига келиб тушган яҳудийлар.

(ТАСС).

МУНОСАБАТЛАР ЯХШИЛАНАДИ

ТОКИО, (ТАСС мухбири Владимир Солнцев). СССР Президенти М. С. Горбачевнинг шу йил апрелида Японияга қиладиган ташрифи иккала мамлакат ўртасидаги муносабатларни яхшилашга кўмаклашади. Японларнинг ва совет кишиларининг ярмидан кўпроғи шундай деб ҳисобламоқда. Ўтган йилнинг охирида «Майнити» рўзномаси томонидан Японияда, Совет Иттифоқида ва АҚШда жамоатчилик фикрини билиш учун ўтказилган савол-жавоб якунларидан шундай хулоса келиб чиқади. Тадқиқот давомида ҳаммаси бўлиб уччала мамлакатда 10.000 дан кўпроқ кишига савол берилган эди. Бугун «Майнити Дейли Ньюс» рўзномаси шу савол-жавоб натижаларини эълон қилди.

Шу натижаларга қараганда американиклар СССРда амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳотларнинг натижаларини келажакка ишонч билан баҳоламоқдалар. АҚШда савол берилган кишиларнинг 58 фоизи бу ислоҳотлар муваффақият билан якунланади, деган фикрни билдирди. Японлар эса баҳо беришда бир мунча вазминлик қилдилар. Савол-жавобда қатнашган японларнинг бешдан уч қисми Совет Иттифоқидаги иқтисодий ислоҳотларнинг натижаси қандай бўлишини айта олмаслигини билдирди. Аммо американиклар ҳам, японлар ҳам СССР билан иқтисодий алоқаларни кенгайтиришни ёқлаб чиқдилар. АҚШдаги тадқиқотда қатнашганларнинг 62 фоизи, Японияда эса 41 фоизи Совет Иттифоқи билан иқтисодий ҳамкорлик ҳозиргидан кўра фаолроқ амалга оширилиши лозимлигини айтди.

НОГИРОНЛАР ҚИСМАТИ

Бизнинг талабларимиз қондирилиши лозим, деб таъкидлади Австрия парламентига «Муқобил кўкатпарварлар» партиясидан сайланган депутат Манфред Среб. У яқинда бошқа ногиронлар билан бирга парламент биносида очлик эълон қилган эди. Бу беш киши жамоатчилик эътиборини жалб қилиб, мамлакат ҳукуматининг 1991 йилда ногиронларга ғамхўрлик масалалари билан боғлиқ амалдаги қонунларга ўзгартишлар киритишига эришишга уриндилар.

Бизнинг талабларимизни бажариш қийин эмас, деди ТАСС мухбири билан суҳбатда М. Среб. Биз ногиронларни таҳқирлашнинг ҳар қандай кўриниши бекор қилинишини. Австрия жумҳурияти Конституциясида ёзиб қўйилганидек, уларга ҳам амалда жамиятнинг бошқа аъзолари билан тенг ҳуқуқлар берилишини талаб этаяпмиз. Биз, ногиронлар, мамлакатда қарийб 500 минг кишимиз. Шу жумладан, 270 минг ногирон оғир касалликларга чалинган, улар доимий парваришга, тиббий хизматга муҳтож. Уларнинг кўпчилиги махсус парвариш бўлмаса, яшай олмаслиги турган гап. Очдан ўлмаслик ва дори-дармон учун пул топиш мақсадида у ёки бу ишни бажара оладиганлар эса ишга жойлашишда жиддий қийинчиликларга дуч келишмоқда. Давлат биз тўғримизда етарлича ғамхўрлик қилмаяпти. Амалдаги қонунларга мувофиқ, касаллик даражасига қараб бизга давлат пул ажратади. Лекин бу, бизнингча, садақага берилган сариқ чақадан бошқа нарса эмас.

Ваҳоланки, нарх-наво ва харажатлар ошмоқда. Киногa ҳам осонликча тушиб бўлмайди. Ёнғинга қарши хавфсизлик чораларига амал қилиш баҳонасида залга кираверишда кўпинча «Ногиронлар (ўриндиқ-аравачаларда) кириши тақиқланади», деб ёзиб қўйилганини кўриш мумкин.

Суҳбатимизга очлик эълон қилганларнинг яна бири Дорли Броцек хоним қўшилди. Бошқа мамлакатларда, масалан, Германияда, дейди у, Мюнхен метросида ногиронлар аравачалари тушиб чиқиши учун махсус йўлкалар. АҚШда уларни камситишга қарши қонун амал қилмоқда. Бу қонунга мувофиқ, барча жамоат бинолари, дўконлар, мактаблар, илмгоҳлар, қаҳвахоналар ва ресторанлар ногиронлар бемалол кириб чиқа оладиган қилиб қурилиши лозим. Италияда ҳатто ногиронлар аравачалари чиқиб тушиши учун махсус йўлка бўлиши кўзда тутилмаган бинони қуришга рухсат берган бургомистр қамалган эди.

Очлик эълон қилганлар ногиронларни парваришлаш учун катта стационарлар қурилишидан воз кечилишини ҳам талаб қилишмоқда. Чунки фақат чоғроқ муассасалардагина бу бахтсизларга ғамхўрлик ва эътибор юқори малакали тиббий хизмат билан уйғунлашадиган, вазият эса уй муҳитига яқинлашадиган чинакам микроиқлим барпо этиш мумкин бўлади, деб ҳисобланмоқда.

Шуни ҳам айтиб ўтиш лозимки, ўз талабларининг бажарилишига эришишнинг бундай усулини ҳамма сиёсатчилар ва депутатлар ҳам маъқуллаётгани йўқ. Австрия социалистик партиясининг парламентдаги фракциясида ногиронлар ишлари масалалари билан шуғулланувчи Вальтер Гугембергернинг фикрича, бундай талабларни 1991 йилда амалга ошириб бўлмайди. Унинг айтишича, Австрияда ногиронларни парвариш қилиш системаси ҳозир шунчалик яхши йўлга қўйилганки, бунга фақат ҳавас қилиш мумкин.

Хўш, бу муаммо Австрияда қандай ҳал этилаяпти? Бу ерда ногиронлар билан ишларни ташкил этиш, уларнинг жамиятда бекаму кўст яшашини таъминлаш масалалари билан энг юқори даражада шуғулланилмоқда. Парламентда миллий кенгаш таркибига кирган тўртта сиёсий партиянинг ҳар бир фракциясида бу мушкул иш билан шуғулланиш учун топширилган одамлар бор. Ушбу масалани парламент доимо назорат қилиб туради. Мамлакатда Австрия суғурта жамиятларининг бош иттифоқи, бахтсиз ҳодисалардан суғурта қилиш Умумавстрия идораси ишлаб турибди, ишга яроқсизлар кассалари ўз вазифасини муваффақиятли бажармоқда. Маош олувчиларнинг барчаси ҳар ойда шу кассаларга ўз иш ҳақларининг 15—17 фоизи миқдорида пул ўтказиб туришга мажбур. Кўплаб жамоат ташкилотлари ҳам ногиронларга ёрдам кўрсатиш ишига ўз ҳиссаларини қўшмоқда. Хоҳ иш жойидаги бахтсиз ҳодиса туфайли бўлсин, хоҳ касб билан боғлиқ касалликка чалиниш натижасида бўлсин, бу одамларга ногиронлик нафақаси тўланади. Тиббий ёрдам, дори-дармонлар, муолажанинг ўзи ҳам улар учун бепул. Бундай одамларга ўриндиқ-аравачалар, протезлар бепул берилади.

Ишга жойлашишни хоҳловчи ногиронлар масаласичи, буни амалга ошириш қийинми? Ҳар қалай, осон эмас. Лекин Австрия қонунчилиги бу соҳада ҳам муайян тўхтамга келди.

Очлик эълон қилганлар билан вице-канцлер Йозеф Риглер ҳамда парламентнинг иккинчи раиси Роберт Лихаль суҳбатлашди. Ижтимоий ишлар ва иш билан таъминлаш масалалари вазири Вальтер Гепцертнинг таъкидлашича, ишлаб чиқилаётган ҳукумат дастурида ногиронларга тўловлар тўғрисидаги қонунни қайта кўриб чиқиш кўзда тутилган.

Тўғрисини айтганда, кўрганларимиз ва эшитганларимиз ногиронларга шунчалик катта ғамхўрлик қилаётган давлатга ва жамиятга нисбатан катта ҳурмат уйғотади. Лекин, парламентда ғавғо кўтаришга жазм этганларни тушуниш учун, М. Среб айтганидек, «ҳеч бўлмаганда бир кун ногиронлар аравачасида ўтириш керак».

Юрий НОВАК,
ТАСС мухбири.
Вена.

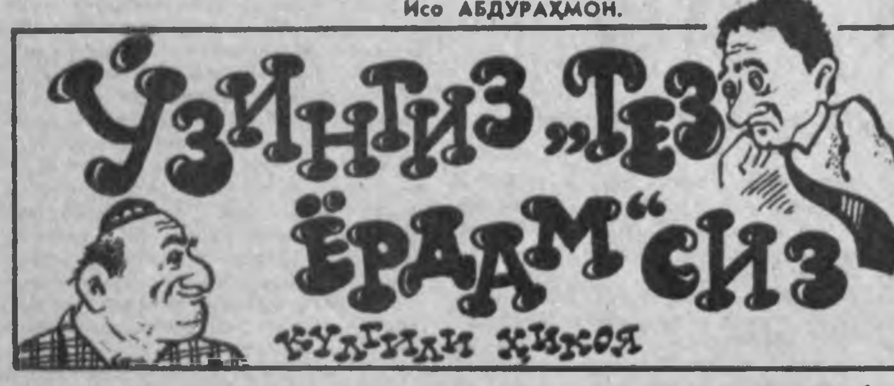

Исо АБДУРАҲМОН.

— Ҳаққул Тантиевич, омонмисиз?! — деди Сезгиров эшикдан кирасолиб аёлларга хос ингичка овоз билан.

Ҳаққул Тантиевич ҳеч нарса демай, жилмайган ҳолда унга пешвоз чиқди. Сезгиров қучоғини кенг очиб, уни қучоқлади ва ёноқларидан «чўлп-чўлп» ўпди.

— Сизни кўрмаганимга роппа-роса бир ҳафта бўлди, — деди. — Шундай соғиндимки, гўё орадан бир йил... э, бир йил қаёқда, гўё юз йил ўтиб кетгандек! Ишқилиб соғайиб кетдингизми?

— Шукур, анча тузук бўлиб қолдим.

— Яхши-и... яхши-и! Рангларингиздан кўриниб турибди. Илойим касаллик эски йилда қолиб кетсин! Янги йилда сира ҳам хасталанманг! Бизнинг тилагимиз шу.

— Раҳмат!.. Раҳмат!.. Мен ҳам сизга худди шундай тилак билдираман.

— Ташаккур!.. Мен сиздан доим миннатдорман. Ҳам устозсиз, ҳам акасиз десам, хато қилмайман. Ҳурматли, улуғ кишини байрам билан қуруқдан-қуруқ табриклаб бўлмайди, — деди Сезгиров ва пальтосининг чўнтагидан иккита қутича чиқарди. — Янгамни чақиринг.

Ҳаққул Тантиевич ошхонада овқат тайёрлаш билан машғул хотинини чақирди. У дарҳол келиб, Сезгиров билан илиқ сўрашди.

— Энди сизларни келаётган Янги йил билан яна бир карра қутлаб, мана шу совғаларни тақдим этишга рухсат бергайсиз. Мана бу сизга,— деб қўлидаги қутичанинг бирини Ҳаққул Тантиевичга, иккинчисини эса унинг хотинига узатди.

— Олтин соат!.. — деди Ҳаққул Тантиевич қутини очиб кўрар экан.

— Олтин зирак!.. — деди хотини.

— Ҳа, энди энг яқин кишиларингга, улуғ одамларга жонингни совға қилсанг ҳам арзийди.

— Раҳмат! — дейишди эр-хотин бир оғиздан.

Ҳаққул Тантиевич меҳмонни ичкарига бошлади. Юмшоқ ўриндиққа ўтиришга даъват этди. Ўзи ҳам унинг ёнидан жой олди.

— Хўш, идорада ишлар жойидами?

— Иш-ку кетаяпти. Лекин сизсиз идора ҳувуллаб қолганга ўхшайди. Ҳар ким билганини қилиб юрибди.

— Шунақа денг.

— Ҳа, шунақа. Ўзингиз... янги йилдан чиқасизми энди, Ҳаққул Тантиевич?

— Ҳа, чиқсам керак... Ишдан...

— Ишдан?! — Сезгировнинг ранги кескин ўзгарди, лабларидаги табассум бирдан ғойиб бўлди. — Тушунмадим....

— Ўғирлик қилаяпти. Асабларим тамом бўлган. Духтурлар, ишингизни алмаштиринг, дейишаяпти.

Сезгировнинг ранги оқариб кетди.

— Ҳа, нима бўлди?! — безовталаниб ўриндан қўзғалди Ҳаққул Тантиевич. — Сизнинг ҳам юрагингиз... — дея чўнтагидан валидол олиб, боши бир томонга оғаётган Сезгировнинг оғзига тиқди.

— Сиз кетсангиз менинг ҳолим не кечади?! — деди бироз сукутдан сўнг Сезгиров кўзларини жовдиратиб. — Кетманг, Ҳаққул Тантиевич!

— Кетмасдим-у, Собир Отаевичга айтдим-да.

— У киши нима дедилар?! — шошилиб сўради Сезгиров.

— Қийналаётган бўлсангиз бошқа иш топиб берамиз, бошқармага ўтказамиз, деди.

— Бошқармага?! — Сезгиров ўрнидан туриб кетганини сезмай қолди.

— Ҳа. У ерда мусобақани уюштирувчи муҳандис ўрни бор экан.

Сезгировнинг кўзларида пайдо бўлган умид учқунлари «лип» этиб сўнди. У шалпайганича креслога чўкди.

— Бошқармада бошқа... тузукроқ иш йўқ эканми?

— Бир-икки ой шу вазифада ишлаб турасиз. Одамларнинг эътиборини қозонасиз. Кейин бошлиқ бўласиз, дедилар Собир Отаевич.

— Бошлиқ?! — Сезгировнинг чеҳраси «ялт» этиб очилди. — Э, шундай демайсизми, Ҳаққул Тантиевич!

— Мен бошлиқ бўлишга розилик бермадим.

— Нега?! — Сезгировнинг ҳаяжонли овози зўрға эшитилди, ранги яна оқарди...

— Сизга нима бўлди?! — Ҳаққул Тантиевич ўрнидан туриб, нима қилишини билмасдан атрофига қаради. — Аяси, ҳой аяси!..

— Лаббай, дадаси! — бўсағада уй бекаси кўринди.

— Дарҳол «тез ёрдам»ни чақир! Меҳмонимизнинг мазаси қочди.

— Вой ўлмасам! — дея уй бекаси ўгирила солиб, даҳлиздаги телефонга ёпишди.

Ҳаққул Тантиевич стол устида турган идишдан пиёлага озроқ сув қуйиб, кўзлари юмуқ Сезгировнинг оғзига тутди...

— Соғлик жойида бўлмагач қийин экан-да, — деди мезбон Сезгиров кўзларини очгач. — Одам ўз имкониятларини олдиндан белгилай олмайди. Ўйланади... Бошлиқ бўлишга розилик бермаганимдан кейин Собир Отаевич бошқа иш таклиф қилди.

— Қанақа иш?! — Сезгиров гавдасини сал кўтариб, Ҳаққул Тантиевичга тикилди.

— Обком...

— Обком! — Сезгиров бирдан асл ҳолига келди. — Зўр-ку! Бунга рози бўлгандирсиз?

— Рози бўлдим... Энди қалайсиз? Янгангиз «тез ёрдам» чақирганди...

— Кераги йўқ, Ҳаққул Тантиевич! Мен учун ўзингиз энг тез ёрдамсиз!

— Аяси, ҳой аяси!

— Лаббай, дадаси?

— «Тез ёрдам» керак бўлмай қолди. Меҳмон соғайди. Қўнғироқ қилиб айтиб қўй.

— Хайрият-э! Бизни қўрқитиб қўйдингиз-ку, меҳмон!

Сезгиров индамади.

— Демак, обком денг! — деди уй бекаси даҳлизга чиққач.

— Ҳа, обком. Касаба союз обкоми.

— Обкомсоюз денг! — Сезгиров яна қаттиқ зарбага учраган одамдек бўшашган гавдасини креслога ташлади. — Нега... бунча қийнайсиз?!

— Аяси, ҳой аяси!

— Лаббай, дадаси!

— Зудлик билан «тез ёрдам»ни чақир. Меҳмоининг мазаси яна қочди.

— Вой, ўлмасам...

Ҳаққул Тантиевич меҳмонга яна совуқ сув ичирди. У кўзларини секин очди.

— Касаба союзи обкоми энг тинч жойлардан бири. Қайта қуриш, қайта тузиш, жадаллаштириш деган гапларнинг у ташкилотга сира-сира алоқаси йўқ. Унга ўтсам, путевкалар ўз қўлимда бўларди. Сизга ҳам ҳар йили битта путевка тўғрилаб берардим... Кисловодскка.

— Нега «бўларди», «берардим» дейсиз? Унга боргингиз йўқ, шундайми?

— Топдингиз, сира боргим йўқ.

— Бўлмаса... — Сезгиров бошини секин кўтарди. — Энди нима қилмоқчисиз?

— Нима ҳам қилардим? — Ҳаққул Тантиевич жилмайди. — Ўз ўрнимда ишлайвераман.

— Ўз ўрнингизда?! — Сезгиров ўрнидан чаққон турди. — Нега буни бирдан айтмадингиз?

— Ҳамма гапни бирдан айтиб бўладими? «Раҳмону раҳим»ини айтмасдан мазангиз қочиб қолади. Кейин... Янги йил муносабати билан бироз ҳазиллашай дедим.

— Қойил-э! Демак, ўз жойингизда ишлайсиз!

— Ҳа. Ҳозир қаерга ҳам борардим. Пенсияга чиқишимга тўрт йил қолди... Аяси, ҳой аяси!

— Лаббай, дадаси?

— «Тез ёрдам» керак бўлмай қолди. Меҳмон соғайди.

— Хайрият-э...

— Янги йил баҳонаси билан сизнинг юрагингиз ҳам менга аён бўлиб қолди, — деди Ҳаққул Тантиевич бирдан жиддийлашиб.

— Ҳа, бизнинг юрак ҳам слабийроқ, Ҳаққул Тантиевич.

— Слабий эмас, қийшиқроқ денг.

— Қийшиқроқ?! Нега бундай дейсиз, Ҳаққул Тантиевич? Сиз учун жонимни беришга тайёр бўлсам-у...

— Мен учун эмас, амалим учун. Ҳа, амалим учун! Шундай экан, хоҳласангиз ҳам, хоҳламасангиз ҳам янги йилда хайрлашишга тўғри келадими, дейман.

— Аяси, ҳой аяси!..

Сулаймон РАҲМОН

МЕНГА БИР ДЎСТ КЕРАК

Менга бир дўст керак, қоракўз керак,
бўзчиман, бир ёлчий, менга бўз керак,
бу серсўз жаҳонда битта сўз керак,
то қилғай Туронюрт сўзини битта.

Ўз халқи камолин ким тилда кўрар,
кимдир ўз бахтини чет элда кўрар,
ҳақиқат бошин ким қотилда кўрар,
эй, худо, қил бу халқ кўзини битта.

Бири дер: дўст учун чигит эк, уй қур,
бири дер: ҳур яша, ҳур ишла, ҳур юр,
бири дер: тенг яша ва яша мағрур...
Ким қилар бу элнинг йўлини битта?!

Чўпонлар сурувга шундай панд бермиш:
Тўпидан бўлинган бўрига емиш!
Илло, халқ йўқликка юз бурар эмиш,
токи у қилмаса тилини битта.

Тили бир, дили бир халққа йўқ ўлим,
фил ожиз, бирлашса гар икки қўлим —
шодликда шодлигинг битта қил, элим,
ғамда қил кўзларинг ёшини битта.

Уғрилар юрт чошин ҳар ёққа тортар,
ғайрилар эл ошин ҳар ёққа тортар,
айрилар ўз тошин ҳар ёққа отар,
тоғ бўлур, эл қилса тошини битта.

Уйқуси бир элни кулфатлар қучгай,
кулгуси бир элда уйқулар ўчгай,
қайғуси бир элдан қайғулар қочгай,
ёв синар, эл қилса дошини битта.

Гадога бор-йўғи, чақа лозимдир,
танноэга пардоз — ғам, упа лозимдир,
ўзбекка шундай бир ёқа лозимдир,
ки қилгай ўзбекнинг бошини битта.

Менга бир дўст керак, қоракўз керак,
бўзчиман, бир ёлчий, менга бўз керак,
бу серсўз жаҳонда битта сўз керак,
то қилгай Туронюрт сўзини битта.

Эй, худо, қонун қил, боб қил, модда қил,
бу тарқоқ элларни ўзинг удда қил,
уларга шундай бир зотни катта қил,
то билгай абадий ўзини битта!..

КАШПИРОВСКИЙ УСУЛИ БИЛАН

Анатолий Кашпировский усулида ишловчи наманганлик психотерапевт Қодирхон Қориев Тошкентда ўтказган даволаш сеансларига беш мингдан кўпроқ одам келди. У Ўзбекистон пойтахтига фарғоналик табиб тўғрисида эшитган шаҳар аҳолисининг кўплаб илтимосларига биноан келган эди.

Хўш, даволаш сеансларининг натижалари қандай бўлди? Бу тўғрида психотерапевт номига йўлланган минглаб мактублардан, шунингдек сеанслар бўлиб ўтган «Юбилейний» спорт саройи залида беморлар айтган гаплардан билиб олиш мумкин.

Тошкент вилоят Калинин номли жамоа хўжалигининг раиси А. Каримовнинг айтишича, у ошқозонида яраси борлиги туфайли 30 йилдан кўпроқ вақтдан буён азоб чекаркан. Учта сеансдан кейин у соғайиб кетди. Тошкентдаги «Миконд» заводининг ходими Т. Рубанованп 1978 йилдан буён қийнаб келаётган умуртқа поғонасидаги оғриқ йўқолди. Кўпчилик зарарли одатлар — ичкиликбозлик ва кашандаликдан қутилди.

Сўнгги сеанс чоғида эса Тошкентда яшовчи М. Қосимова микрофон ёнига ўз қизини етаклаб келди. У саккиз ойлик вақтида фалаж бўлиб қолгани, олти ёшигача юра олмаганини гапириб берди. Шифокорлар эса қизчани даволашдан умидларини узишган эди.

— Мана энди қаранглар, у юраяпти! — деди аёл.

Қизча одамлар кўз ўнгида ўз нажоткори олдига бориб унга гулдаста тутқазди.

Қодирхон Қориев 40 ёшда. У Поп районидаги Хўжаобод қишлоғида туғилган. Ўз қобилиятларини 1989 йилдан қўллай бошлаган.

— Мен ўзимда одатдан ташқари имкониятлар борлигини илгари ҳам сезардим. Мен бу имкониятлардан одамлар манфаати йўлида фойдалана олмайман деб қийналардим, — дейди у.— Марҳум отам авлодларимиз орасида кўпгина табиблар бўлганини гапириб берган эди. Лекин кўп йиллар давомида даволашнинг ноанъанавий усулларига ўгай кўз билан қараб келинди. Роса бир йил муқаддам шу залда А. Кашпировский психотерапия усуллари билан даволашга қодир ҳар қандай одам унинг ўрнини эгаллаши мумкинлигини айтди. Шундан сўнг мен шу йўлдан боришга аҳд қилдим. Менинг муолажаларим чоғида одамлар оғир хасталиклардан фориғ бўлаётганлиги менга куч ва ишонч бахш этмоқда. Беморнинг «Сиз мени даволадингиз» деган сўзлари мен учун энг катта мукофотдир.

Т. АЛИМОВ,
ЎзТАГ мухбири.

ОНА ЮРТ КУЙЧИСИ

Қадрдон ўлка манзаралари, бу ерда яшовчи одамлар — андижонлик мусаввир Обиджон Бакиров асарларининг асосий мавзусидир. Вилоят марказидаги кўргазма залида унинг асарлари намойиш этилмоқда.

Бу ердаги жуда хилма-хил мавзуга бағишланган етмишдан зиёд сурат О. Бакировнинг қарийб 20 йиллик ижодий йўли тўғрисида ҳикоя қилади. Бу расмларнинг кўпи жумҳурият, Бутуниттифоқ ва чет эл кўргазмаларига бир неча бор қўйилган.

Кўргазмада асарлари шунчаки томоша қилибгина қолмай, шу билан бирга улардан истаганингизни сотиб олишингиз мумкин. Ранг-баранг натюрмортлар, нурафшон манзаралар, серифода портретлар бу ерга келганларнинг алоҳида эътиборига сазовор бўлмоқда. Кўргазманинг бутун бир бўлими ўрта асрнинг буюк мутафаккири ва давлат арбоби Бобурга бағишланган.

О. Бакировнинг кўпгина асарлари вилоят ўлкашунослик музейи залларини, маданият уйлари ва саройларини безаб турибди. Ўтган йили суратларини сотишдан тушган маблағнинг бир қисмини О. Бакиров вилоят маданият жамғармаси ҳисобига ўтказди.

(ЎзТАГ).

Кокиллар тилсимдир, чеҳралар — офтоб,
Ҳарирни ингоҳлар... либослар оқдир.
Гул каби очилиб борар қаболар,
Сирғалар — жонимга тушган титроқдир...

А. ЖУМА суратга олган.

ТИШИНГИЗ ТУШДИМИ, ЎКСИМАНГ

ҚЎҚОНДА ШУНДАЙ ШИФОХОНА БОРКИ, УНДАГИ МЎЪЖИЗАКОР ТАБИБЛАР АСЛ ҲОЛАТИНГИЗНИ ТИКЛАБ БЕРИШАДИ. АММО УЛАРНИНГ ҲОЛИДАН ХАБАР ОЛАДИГАН КИМСА ЙЎҚ.

Азиз муштарийлар, «Ёш ленинчи» рўзномасининг ўтган йил 228-сонида Озод Шарафуддинов ва Ўткир Ҳошимов қаламига мансуб «Олдингдан оққан сув» сарлавҳали мақолада Қўқондаги тиш даволаш поликлиникаси ҳақида сўз борганди. Унда Қўқон шаҳар кенгаши депутати, бош врач Бахтиёр Мансуров томонидан қўлланилаётган «имплантация» усули ҳамда шифохонанинг ютуқ ва муаммолари батафсил ёритилган. Эл тан олган бу икки қалам устасидан сўнг бизнинг бу мавзуга мурожаат қилишимиз аслида одобдан эмас. Аммо Қўқонга сафар чоғида поликлиника фаолияти билан танишиб, врач Б. Мансуровнинг савоб ишларини ўргангач, қўлга қалам олишга мажбур бўлдик...

Поликлиникага сешанба, яъни операция куни борган эдик. Иш соат 9 да бошланган экан, лекин соат 15 га яқинлашиб тушлик пайти ўтган бўлса-да Б. Мансуров ҳамон банд эди. Врач-ортопед Алиқўзи Исмоилов ҳамроҳлигида поликлиника фаолияти билан танишдик. Биринчи хонага киришимиз билан мўъжизага дуч келдик. Бу ерда хориждан келтирилган электрон ҳисоблаш машинаси бор экан. Маълум бўлишича, беморлар ҳақидаги батафсил маълумотлар ЭҲМ хотирасида сақланади. Кейинги хоналардан бирида ҳозиргина операциядан чиққан икки киши дам олаётганди. Улар оғизларини дока билан беркитиб ётишарди. Биз ўзимизни таништирганимиздан сўнг улардан бири қўлимизга имо қилди. Унга қалам тутқазиб, дафтар берганимизда ўз фикрини ёзма баён қила бошлади: «Мен Бахтиёр Мансуровга, унинг раҳбарлигидаги поликлиника ходимларига миннатдорчилик билдираман... Ушбу муассаса учун беморларни даволайдиган муайян ўринли касалхона қуриб бериш зарур, деб ҳисоблайман. Поликлиникани махсус ускуна ва жиҳозлар билан таъминлаш керак. Бизнинг шароитимизда унинг қуввати маҳаллий аҳолининг асосан қишлоқ меҳнат аҳлининг талабини қондиришга ожиз. Шифо маскани бўлимларини бошқа вилоятларнинг марказ ва шаҳарларида очишни шароитнинг ўзи тақозо этмоқда...

Исмат САТТОРОВ,
Андижон тиббиёт институти профессори.
10.12.90 й.».

Изоҳнинг ҳожати бўлмаса керак.

Ниҳоят, операциялардан қутулиб, бош врачнинг ўзи кўринди. Хонасида қизғин суҳбатлашдик. Поликлиника тарихи билан танишдик. Бахтиёр Мансуровичнинг дунёга машҳур кўпгина одамлар даврасида бўлганини суратлардан билиб олдик. Улар орасида Ҳиндистоннинг бой савдогарлари, Ғарбий Германиянинг таниқли олимлари, «Комиссар Каттани» номи билан машҳур италиялик кино устаси Микеле Плачидо ҳам бор эдилар.

Катта бир китоб эътиборимизни тортди. Уни варақлаб, бош врач ҳамда поликлиника ходимлари номига битилган ташаккурномаларни ўқидик. Имзо чекканлар жумласида ишчилардан тортиб, машҳур санъаткорлару Социалистик Меҳнат Қаҳрамонларигача бор эди.

— Лекин менинг хотирамда қаттиқ ўрнашиб қолган беморлардан бири, — дейди Бахтиёр Мансурович, — йигирма тўрт яшар ўзбек аёлидир. Ўзи колхозчи экан. Дефолиация сабаб — биронта тиши қолмабди. Бунинг устига фарзанди ҳам шу дардга мубтало бўлибди. Мана энди оғзи тўла тиш... Албатта, биз фаолиятимиз доирасини кенгайтиришимиз мумкин. Лекин соғлиқни сақлаш соҳасининг ўзи «касал». Тушунгандирсиз? Бюджет ҳисобидан кун кўриш жуда ҳам қийин. Ходимларимизнинг маоши ўртача 140 сўм. Ҳафтасига олти кун ишлашади. Маълумки, беморлар даволаниш жараёнида бир неча босқичлардан ўтишади: дастлабки текширувлар, операция олдидан тайёргарлик, ундан кейинги муолажа ва ҳоказо. Бизда ётоқлар йўқлиги учун ҳамшираларимиз беморларни ўз уйларига олиб кетишади, жой билан таъминлашади. Усталарнинг ҳам ойлиги кам, улар асосан рус, арман, грек ва бошқа миллат вакиллари. 140 сўм нима дегани, бу қўлда 5—6 АҚШ долларига тенг. Ваҳоланки, битта имплантант тишнинг чет элдаги нархи 270 доллар туради. Бунинг устига иттифоқ бўйлаб қилган хизмат сафарим чоғида шундай хулосага келдимки, дори-дармон олиш кундан-кунга мураккаблашиб бормоқда. Мамлакатимизнинг харид қобилияти чет элдан тиббий ускуна, анжом ва дори-дармонлар олишга ожиз. Менимча, хўжалик ҳисобида ишлайдиган катта марказ очилса, аъло бўларди. Унинг илмий-текшириш, даволаш бўлимлари, касалхонаси, ўқув-методик бўлими бўлса қанийди, ўшанда нафақат сўм, балки валюта, дори-дармонлар, анжомлар ҳам олиш мумкин. Мана шу соҳа учун мутахассислар тайёрлашни ҳам унутмаслик керак. Афсуски, ўқув қўлланмалари йўқ. Шароит бўлса халқимиз вакилларидан мутахассислар ҳозирлашга қўлимдан келганча кўмаклашардим. Мен бундай ҳолат учун фалончи айбдор, демоқчи эмасман. Иқтисодий тузумимиз бир кунда шаклланган эмас. Гап бир ёқадан бош чиқариб, фойдаси тегадиган катта ишга қўл уришда. Устозларимиз — каунаслик мутахассислар. Лекин Болтиқбўйи жумҳуриятларининг бугунги кунда тутган сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий йўли ҳамкасбларимизни биздан узоқлаштириб юборди. Натижада ана шу илғор усулда тиш даволаётган фақат биз қолдик. Эндиликда поликлиникамизга Россия, Белоруссия, Қозоғистон, Тожикистон ва бошқа жойлардан ҳам мурожаат этмоқдалар.

Хабарингиз бўлса керак, жумҳуриятимиз фуқаролари орасидан яҳудийлар Исроилга, немислар Германияга, греклар Юнонистонга, руслар Россиядаги вилоятларга кетишаяпти. Москва журналистлари томонидан матбуотда шундай хабарлар ҳам босилдики, гўё тиббий муассасалар, тез ёрдам бўлимларида мутахассислар қолмаётган эмиш. Ҳатто шундай миш-мишларни ҳам эшитдик: Тошкентдаги тиббиёт илмий-текшириш илмгоҳлари биридан кўпгина олимлар ўз юртларига кетиб қолишгани натижасида ўша муассаса жамоасининг илмий савияси сезиларли даражада сусайганмиш. Бу миш-мишларнинг асоссиз бўлишини истар эдик. Фикримизча, тиш даволаш соҳасида олий тоифадаги врач Бахтиёр Мансуровга Тошкентда марказ очиб берилса, бундан бутун тиббиётимизга катта фойда етган бўлур эди. Биз бу кишини машҳур кўз дўхтири, академик С. Федоровга ўхшатдик. Хабарингиз бордир, Федоровга ихтисослаштирилган кема ҳам берилди. У жаҳоннинг бир қанча мамлакатларига бориб, одамларни даволади. Марказий телевидение орқали «сузувчи» касалхона ходимларидан бири: «Ҳозирча ишлаб топган пулимиз уч миллион долларга етди», — дегани эсимда. Бахтиёр Мансурович кема сўраётгани йўқ. Сабаби Оролдан «айрилиб» қолганимиз эмас. Балки уларнинг аниқ илмий асосланган режалари бордир. Ҳар қалай, таниқли адибларимиз айтишганидек, олдингдан оққан сувнинг қадрига етиш керак.

ХОНДАМИР ТОҲИР ўғли.

СУРАТДА: бош шифокор Б. Мансуров операция қилмоқда.

Б. АЛИМОВ олган сурат.

ЖИЗЗАХДА «САНИТАРИЯ МИЛИЦИЯСИ»

Жиззах кўчаларида «Санитария милицияси» пайдо бўлди. Унга ҳуқуқ тартибот ходимлари билан бирга маҳалла қўмиталарининг раислари, шаҳар коммунал хўжалиги ва шаҳар молия бўлимининг вакиллари киришган. Уларнинг барчаси — шаҳар ижроия қўмитасининг яқинида ташкил этилган табиатни муҳофаза қилиш комиссияси аъзоларидир. Комиссия аъзоларида ўз ҳовлисини, кўчани, маҳаллани ифлослантираётганларга, шаҳардаги экология вазиятига беписанд муносабатда бўлаётганларга жарима солиш ҳуқуқини берадиган гувоҳномалар бор.

Шаҳар эса анчадан буён ёрдамга муҳтож. Шаҳарни фақат саноат корхоналарининг чиқиндилари эмас, аҳолининг ўзи ҳам ифлослантирмоқда. Бу ҳалокатли жараённи тўхтатиш, тозаликка эришиш, дарахтлар ва бошқа кўкатларни, атмосферани ва сув ҳавзаларини муҳофаза қилиш учун таъсирчан чоралар керак эди. Гарчи Жиззахда вилоят табиатни муҳофаза қилиш қўмитаси тузилган ва ишлаётган бўлсада, у бутун шаҳарни назорат қилишга улгурмаяпти. Шу туфайли шаҳар ижроия қўмитаси «Санитария милицияси» ташкил этиш тўғрисида одатдан ташқари қарор қабул қилди ҳамда атроф муҳитни булғаганлик учун жарима солиш юзасидан муваққат нормативлар ишлаб чиқди.

— Ҳозир бу нормативларни амалда қўллаш билан 80 кишидан иборат тўртта муваққат гуруҳ шуғулланмоқда,—дейди шаҳар ижроия қўмитасининг раиси Т. Мамараҳимов. — Шаҳарни тўрт қисмга бўлдик ва комиссия аъзолари бу жойларда тартибга риоя этилишини мунтазам равишда назорат қилишмоқда. Ҳозирнинг ўзидаёқ 138 нафар тартиббузардан жарима олинди. Афсуски, булар орасида шаҳардаги тартиб учун жавоб бериши лозим бўлган мансабдор шахслар ҳам бор. Кўпчилик қаттиқ огоҳлантирилди. Айбдорлардан қарийб икки минг сўм ундириб олинди.

Бу пуллар шаҳар табиатни муҳофаза қилиш жамғармасига қўшилди. Жамғарма кўпгина манбалар ҳисобига ташкил этилган. Булар табиатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунларни бузганлик учун олинадиган жарималар ва тўловлар, экология лотереяси, ихтиёрий бадаллар ва махсус маблағлардир.

Тўпланган маблағдан шаҳарни ободонлаштириш, унинг атмосферасини, дарахт ва бошқа кўкатларини ҳамда сув ҳавзаларини фақат бизнинг яшашимиз учун эмас, шу билан бирга келаси авлодлар яшаши учун ҳам яроқли ҳолга келтириш мақсадида фойдаланилади.

А. ҚУЛБОЕВ,
ЎзТАГ мухбири.

В. И. Ленин номли Бутуниттифоқ Қишлоқ хўжалиги академияси ва ВАСХНИЛ Ўрта Осиё бўлими раёсатлари ВАСХНИЛ Ўрта Осиё бўлими раёсатининг раиси академик А. И. Имомалиевга онаси

Саври ИСМОИЛОВАнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдирадилар.

«Халқ сўзи» рўзномаси раҳбарияти ва жамоаси рўзнома таҳрир ҳайъатининг аъзоси академик Абдували Имомалиевга волидаси

Саври ИСМОИЛОВАнинг

вафот этиши муносабати билан ҳамдардлик изҳор қиладилар.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Солиҳ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Индекс: 64608.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. 1740 буюртма.